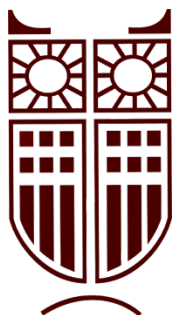
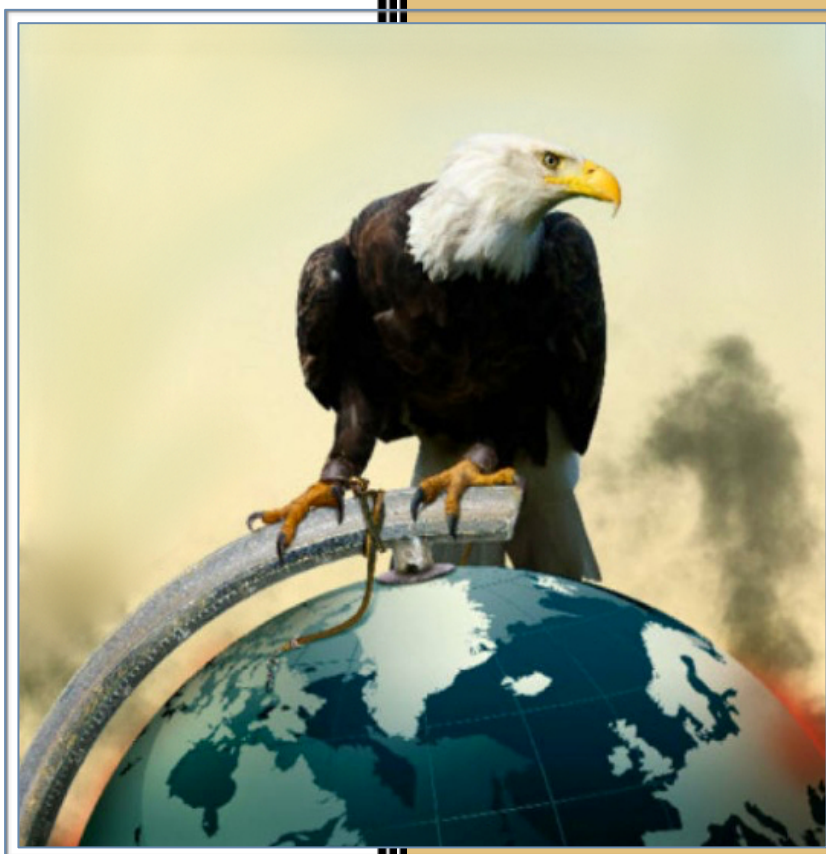

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ &
ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στη μεταψυχροπολεμική εποχή”

Συντάκτης: Κωνσταντίνος Καραμανίδης
Επιβλέπων: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

Ιαν 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ
ΣΥΝΟΨΗ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΚΟΠΟΣ	2-3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	
1.1 Προσδιορισμός της έννοιας της υψηλής στρατηγικής	4-7
1.2 Διαμόρφωση υψηλής στρατηγικής	7-8
1.3 Διαστάσεις υψηλής στρατηγικής	8-10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	
2.1 Παράγοντες που διαμόρφωσαν την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ	11-12
2.1.1 Το διεθνές περιβάλλον και η θέση των ΗΠΑ	12-16
2.1.2 Ιδεολογικά ρεύματα που επηρέασαν την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ	16-19
2.1.3 Τα εθνικά συμφέροντα βάση για τη χάραξη της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ	19-23
2.1.4 Οι συντελεστές ισχύος των ΗΠΑ	23-27
2.2 Πυλώνες της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ	27
2.2.1 Υπεράσπιση του φιλελευθερισμού και της δημοκρατίας	27-28
2.2.2 Υπεράσπιση της πατρίδας	28-29
2.2.3 Η διατήρηση της ισορροπίας των δυνάμεων	29-30
2.2.4 Τιμωρία παραβατικής συμπεριφοράς	30-31
2.2.5 Επένδυση στην καλή διακυβέρνηση	31-32
2.3 Μεθοδολογία διαμόρφωσης υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ	33-42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	
3.1 Γενικό πλαίσιο	43-44
3.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας George H. W. Bush (1989- 1993)	44-46
3.3 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας Bill Clinton	46-49
3.4 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας George Bush του νεώτερου	50-52
3.5 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας Barack H. Obama	53-58
3.6 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και η επίδρασή της επί των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας	58-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ -	
4.1 Συμπεράσματα	60-63
4.2 Προοπτικές	63-64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65-68

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα ατομική διατριβή στοχεύει να παρουσιάσει μια ανασκόπηση της Αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Έχοντας ως γνώμονα το θεωρητικό υπόβαθρο της προσέγγισης των διεθνών σχέσεων υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού, γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής, προκειμένου να κατανοήσουμε την επιδίωξη των ΗΠΑ να διαδραματίσουν έναν ηγεμονικό ρόλο στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο και αξιολόγησης της με βάση τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν.

Για να εξυπηρετήσει τον σκοπό αυτό η εργασία είναι δομημένη ως εξής :

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας της στρατηγικής και ο προσδιορισμός της υψηλής στρατηγικής όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από την κοινή προσπάθεια όλων των συντελεστών ισχύος που έχει στη διάθεσή του κάθε κράτος, για την επίτευξη των πολιτικών και εθνικών του σκοπών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους παράγοντες, οι οποίοι έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και στους πυλώνες στους οποίους αυτή στηρίζεται. Στη συνέχεια αναπτύσσεται η μεθοδολογία εντοπισμού των εθνικών συμφερόντων και ανάπτυξης της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας όπως διδάσκεται στη Σχολή Πολέμου του Στρατού των ΗΠΑ (USAWC).

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η αμερικανική εξωτερική πολιτική στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο μέσα από τους χειρισμούς των τεσσάρων προέδρων και τα δόγματα που εφάρμοσαν, ενώ στο τέλος γίνεται και μια αναφορά στην επίδραση της εξωτερικής πολιτικής της μεγάλης δύναμης επί των ελληνικών εθνικών συμφερόντων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, που αποτελεί και έναν εκτενή επίλογο, συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα και προοπτικές, αναδεικνύοντας σημαντικά στοιχεία του αναδυόμενου πολυπολικού κόσμου, όπως αυτός διαμορφώνεται στο χάρμα του 21ου αιώνα υπό την επιρροή της υψηλής στρατηγικής της ηγεμονεύουσας δύναμης των ΗΠΑ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“ Η Αμερική πρέπει πάντα να ηγείται στην παγκόσμια σκηνή.

Αν δεν το κάνουμε εμείς, δεν θα το κάνει κανένας άλλος. ”

πρόεδρος Barack H. Obama

Ιστορικά η αφετηρία του σύγχρονου διεθνούς συστήματος ταυτίζεται με το τέλος του Τριακονταετή Πολέμου (1618-1648) που επισφραγίστηκε με τη Συνθήκη της Βεστφαλίας, δημιουργώντας τα έθνη-κράτη ως την κυρίαρχη πολιτική οργανωτική δομή στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Σύμφωνα με την προσέγγιση των Hedley Bull και Watson, με την αποικιοποίηση και την μετέπειτα αποαποικιοποίηση άλλων ηπείρων επεκτάθηκε αυτή η οργανωτική δομή του έθνους-κράτους σε ολόκληρο τον κόσμο, δημιουργώντας την πρώτη διεθνή κοινωνία παγκόσμιας εμβέλειας.

Τα κράτη, από τη στιγμή που εμφανίστηκαν ως ενεργοί δρώντες αυτού του διεθνούς συστήματος, αγωνίζονται διαρκώς για να εξασφαλίζουν την επιβίωση και εθνική τους ασφάλεια, που αποτελούν το πρωταρχικό τους μέλημα. Όμως η εθνική κυριαρχία των κρατών και η αναρχία του διεθνούς συστήματος, με την έννοια της απουσίας μιας αρχής πάνω από τα έθνη-κράτη, αποτελούν εννοιολογικά τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Και όταν μιλάμε για αναρχία του διεθνούς συστήματος δεν εννοούμε απαραίτητα τη χομπσιανή κατάσταση στην οποία επικρατεί το “bellum omnium contra omnes”, δηλαδή πόλεμος όλων εναντίον όλων, αλλά για ένα ανταγωνιστικό μεν περιβάλλον που όμως παράλληλα έχει διαμορφώσει ένα αξιακό σύστημα αρχών το οποίο προασπίζονται νομικές και θεσμικές δομές, που η ίδια η διεθνής κοινωνία δημιούργησε.¹

Μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα το κάθε κράτος επιδιώκει διαρκώς να αυξάνει την ισχύ² του, για να προασπίζεται, όπως αναφέραμε, το ύψιστο εθνικό συμφέρον του, την επιβίωση. Όμως η αύξηση ισχύος ενός κράτους αποτελεί

¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2008), σελ. 23-26

² “ Ισχύς είναι η ικανότητα να επηρεάζεις τη συμπεριφορά των άλλων, ώστε να φθάνεις στα αποτελέσματα που επιθυμείς ”. Joseph Nye, *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης 2009), σελ. 72

πραγματική ή δυνητική απειλή για τα υπόλοιπα κράτη και τα καθιστά καχύποπτα και ανασφαλή, δημιουργώντας την κατάσταση που η θεωρία διεθνών σχέσεων ονομάζει “*δίλημμα ασφάλειας*”. Έτσι λοιπόν τα κράτη αντιμετωπίζουν μια σειρά από διλήμματα και αναγκάζονται να προβούν σε κάποιες επιλογές, προκειμένου να τα αντιμετωπίσουν. Και για να επιφέρουν τα σωστά αποτελέσματα αυτές οι επιλογές απαιτείται ένας σχεδιασμός, που θα τα βοηθήσει να χειριστούν καλύτερα την κατάσταση, μια “στρατηγική”, όπως συνηθίζεται να λέγεται.

Έτσι λοιπόν και οι ΗΠΑ χαράσσουν και ακολουθούν μια στρατηγική στην οποία αποκρυσταλλώνεται η αντίληψη τους για το πως θα πρέπει να διαχειρίζονται την ισχύ τους και να δρουν μέσα στο διεθνές σύστημα ή καλύτερα να ηγούνται στο παγκόσμιο προσκήνιο μετά το τέλος του διπολισμού που επέφερε η λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

ΣΚΟΠΟΣ

Με την παρούσα διατριβή σκοπός μου είναι να εξετάσω και να αναλύσω την Αμερικανική Υψηλή Στρατηγική από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τη διαρκή επιδίωξη των ΗΠΑ να διαδραματίζουν ηγεμονικό ρόλο στο διεθνές σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

1.1 Προσδιορισμός της έννοιας της υψηλής στρατηγικής

Η λέξη “Στρατηγική”, όπως και οι συγγενικές της (πχ στρατηγός) προέρχεται ετυμολογικά από την Αρχαία Ελλάδα (στρατός + ηγούμαι), η οποία αρχικά είχε καθαρά στρατιωτική έννοια. Ειδικότερα, η στρατηγική υποδήλωνε την επιστήμη ή την τέχνη της στρατιωτικής διοίκησης και την απαραίτητη σχεδίαση για τη βέλτιστη χρησιμοποίηση των έμψυχων και άψυχων πόρων (δηλαδή στρατιωτών και πολεμικού υλικού) προς την επίτευξη των τεθέντων στόχων.

Ο Edward Luttwak στο βιβλίο του “Η υψηλή στρατηγική της Βυζαντινής αυτοκρατορίας” αναφέρει ότι η λέξη στρατηγική παρότι ελληνική δεν χρησιμοποιήθηκε ούτε από τους αρχαίους Έλληνες ούτε από τους Βυζαντινούς. Η έννοια την οποία της προσέδιδαν οι Βυζαντινοί ήταν διαφορετική από εκείνη που επικράτησε στην Ευρώπη μετά τον 17ο αιώνα. Τα έργα της Βυζαντινής περιόδου στα οποία εμφανίζεται ο όρος “Στρατηγική” αναφέρονται σε στρατηγήματα και πρόκειται ως επί το πλείστο για εγχειρίδια με πρακτικές οδηγίες τακτικής τα οποία απέχουν πολύ από την σημερινή έννοια του όρου.³ Συνεπώς προέρχεται από την κλασική λέξη “στρατήγημα” που δηλώνει την τέχνη του στρατηγού, η οποία αναφέρεται στον σχεδιασμό μιας στρατιωτικής επιχειρήσεως, καθώς και στην τέχνη της αξιοποίησης όλων των διαθέσιμων δυνάμεων για τη διεξαγωγή της.

Ο πρώτος ορισμός της στρατηγικής τον οποίο διαθέτουμε και ο οποίος αποτέλεσε τη βάση για όλους τους μεταγενέστερους είναι εκείνος του Carl von Clausewitz, κατά τον οποίο “Στρατηγική είναι η χρήση των μαχών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου”.⁴

Ο βαρόνος Antoine Henry de Jomini θεωρούσε “στρατηγική” την τέχνη

³ Παναγιώτης Μαυρόπουλος, *Εισαγωγή στη θεωρία του πολέμου και της στρατηγικής*, (Αθήνα: 2012) , σελ. 97

⁴ Carl von Clausewitz, *On War*, Michael Howard & Peter Paret (Princeton University Press 1989), σελ. 438

μετακίνησης δυνάμεων στο πεδίο της μάχης έως ότου αυτές έρθουν σε επαφή με τον εχθρό οπότε μετά αναλάμβανε η “τακτική” που αφορούσε στη διεξαγωγή του πολέμου.

Όταν λοιπόν πρωτοεμφανίζεται ως έννοια η “στρατηγική”, αποτελεί τη μελέτη των πολέμων υπό το πρίσμα της στρατιωτικής στρατηγικής. Αφορά δηλαδή μόνο στην εξέταση των πολεμικών συγκρούσεων, εστιάζοντας στις αντίπαλες ένοπλες δυνάμεις, στην τέχνη της διεύθυνσής τους και στους παράγοντες που καθόριζαν την έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων.⁵ Αναφέρεται στην αλληλεπίδραση αντιμαχομένων πλευρών στα διαδοχικά αλληλοκυπήματα που αποσκοπούν στην κάμψη της θέλησης του αντιπάλου. Κατά τον Beaufre είναι «η τέχνη της διαλεκτικής δύο αντιτιθέμενων θελήσεων που χρησιμοποιούν βία, για να επιλύσουν τη διαφορά τους»⁶, ενώ κατά τον Liddell Hart «είναι η τέχνη της κατανομής και της χρησιμοποίησεως στρατιωτικών μέσων για την επιτυχία των σκοπών της πολιτικής».⁷

Όμως η ένοπλη βία δεν αποτελεί το μοναδικό τρόπο για να καμφθεί η θέληση του αντιπάλου. Η ανάλυση του πολέμου δε μπορεί να περιοριστεί μόνο στην εξέταση των στρατιωτικών δεδομένων μιας σύγκρουσης, καθώς η έκβαση του πολέμου δεν εξαρτάται μόνο από αυτά. Αντιθέτως υφίστανται και άλλοι παράγοντες που μπορούν να κάμψουν τη θέληση του αντιπάλου, όπως οικονομική καχεξία και κατάρρευση, διπλωματική απομόνωση, κατάρρευση του εσωτερικού μετώπου, διεθνής απονομιμοποίηση κ.α. Υπο αυτή την οπτική γωνία η έννοια “στρατηγική” αποκτά ευρύτερη σημασία και γι’ αυτό κατέστη αναγκαία η διάκριση της σε κατηγορίες, όπως είναι η “στρατιωτική στρατηγική” και η “υψηλή στρατηγική”. Ο όρος “στρατιωτική στρατηγική” εισήχθηκε για να προσδιορίσει την στρατηγική με την παλαιά της έννοια, ενώ ο όρος “υψηλή στρατηγική” για να προσδιορίσει το υψηλότερο επίπεδο στρατηγικής που αφορά στη χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους (στρατιωτικών, διπλωματικών, οικονομικών κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών του σκοπών, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης

⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος–11ος αιώνας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2011), σελ. 15-17

⁶ Κων/νος Κολιόπουλος, *Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750-192 π. Χ.)*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2001), σελ. 27

⁷ Liddell Hart Basil, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας 1995), σελ. 500

σύγκρουσης.

Στρατηγική εθνικής ασφάλειας είναι η τέχνη και η επιστήμη της ανάπτυξης, εφαρμογής και του συντονισμού των μέσων της εθνικής ισχύος (διπλωματικών, οικονομικών, στρατιωτικών και πληροφοριών) για την επίτευξη των στόχων που συμβάλλουν στην εθνική ασφάλεια. Ονομάζεται επίσης εθνική στρατηγική ή υψηλή στρατηγική.⁸

Η υψηλή στρατηγική ενός έθνους αποτελεί την ευρύτερη προσέγγιση της πάλης για την επίτευξη των εθνικών σκοπών του στο διεθνές σύστημα και πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη αξιοποίηση όλων των μέσων της εθνικής του ισχύος. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διασφάλιση της θέσης του στο διεθνές σύστημα και καθοδηγητής της εξωτερικής πολιτικής στον αγώνα για την επίτευξη των εθνικών του στόχων. Στο πεδίο δε της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους η στρατηγική συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών του, υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο. Ζητούμενο αποτελεί η επίτευξη των σκοπών που έχουν τεθεί, ενώ η στρατηγική αποτελεσματικότητα των διαφόρων μέσων και του τρόπου χρησιμοποίησής τους, κρίνεται με βάση τη συνεισφορά τους σε αυτή την επίτευξη.

Επιπλέον πρέπει να τονίσουμε ότι στην έννοια “στρατηγική” εμπλέκονται οι σκοποί, τα μέσα και οι αντίπαλοι. Δηλαδή η στρατηγική ενός κράτους δεν αναπτύσσεται ποτέ εν κενώ αλλά στοχεύει ενάντια σε κάποιο δυνητικό ή πραγματικό αντίπαλο είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου.⁹ Εκτός λοιπόν από τα διάφορα επίπεδα της στρατηγικής (κάθετη διάσταση) υπάρχει και η συνεχής διάδραση με τον αντίπαλο σε κάθε επίπεδο (οριζόντια διάσταση).¹⁰

Η υψηλή στρατηγική συνδέει τα αποτελέσματα, τους τρόπους και τα μέσα. Τα αποτελέσματα είναι οι σκοποί που επιτυγχάνονται, τα μέσα είναι οι πόροι που αναλώνονται για την επίτευξη των σκοπών και οι τρόποι είναι οι μέθοδοι οργάνωσης και ανάπτυξης εκείνων των πόρων που απαιτούνται για την επίτευξη των εθνικών σκοπών. Η ανάλυση όλων των αποτελεσμάτων, τρόπων και μέσων

⁸ DoD Dictionary of Military and Associated Terms (Joint Publication 1-02), σελ.165

⁹ Κων/νος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2011), σελ. 44

¹⁰ Αθανάσιος Πλατιάς, *Θουκυδίδης: Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Εστία 2000), σελ. 82-83

είναι ένας στρατηγικός υπολογισμός.

Σε αυτόν τον υπολογισμό, μια χώρα εξετάζει τους σκοπούς με βάση τα συμφέροντα, τις αξίες και το πώς αυτά επηρεάζονται, απειλούνται ή αμφισβητούνται στο διεθνές σύστημα. Τα μέσα που διαθέτει η χώρα για την επίτευξη αυτών των σκοπών τα ταξινομεί στις συνιστώσες της εθνικής ισχύος. Η μέθοδος με την οποία ταξινομούνται και προτάσσονται αυτές οι συνιστώσες από μια χώρα αποτελεί τους τρόπους εφαρμογής της υψηλής στρατηγικής της.

Επομένως η υψηλή στρατηγική είναι εκείνη που συντονίζει σε μια κοινή προσπάθεια όλους τους συντελεστές ισχύος που έχει στη διάθεσή του ένα κράτος, για την επίτευξη των πολιτικών και εθνικών του σκοπών. Επιπλέον των συντελεστών ισχύος, το κράτος διαχειρίζεται το ηθικό των πολιτών της χώρας για την απόκτηση των συμπαγών μορφών ισχύος και ρυθμίζει την κατανομή εξουσίας και τις σχέσεις μεταξύ υπηρεσιών, οργανισμών και βιομηχανίας. Τέλος προάγει την ασφάλεια και την ευημερία του έθνους.

1.2 Διαμόρφωση υψηλής στρατηγικής

Σύμφωνα με τον Edward Luttwak όλα τα κράτη ασκούν υψηλή στρατηγική, είτε το γνωρίζουν είτε όχι. Η όλη διαδικασία ξεκινά με τον εντοπισμό των εθνικών συμφερόντων. Τα εθνικά συμφέροντα είναι οι θεμελιώδεις προβληματισμοί του έθνους και οι πιθανές ανάγκες και προσδοκίες του σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον και επιπλέον είναι εκείνα που προσδιορίζουν τις ενέργειες για τη διασφάλιση της προστασίας του έθνους. Εθνικά συμφέροντα συνιστούν από το βασικό ζωτικό συμφέρον της επιβίωσης του έθνους, μέχρι και τα οικονομικά συμφέροντα που θα προάγουν την ευημερία του έθνους. Τα εθνικά συμφέροντα είναι εκείνα που θα αποτελέσουν την αφετηρία για τον καθορισμό των εθνικών σκοπών που είναι οι αντικειμενικοί σκοποί της υψηλής στρατηγικής ενός έθνους και καθορίζονται από την πολιτική ηγεσία. Καλείται λοιπόν η εθνική στρατηγική να συνδιάζει όλους εκείνους τους συντελεστές ισχύος, δηλαδή την πολιτική διπλωματία, οικονομία και τη στρατιωτική ισχύ σε ένα διαρκή αγώνα για την επίτευξη των εθνικών σκοπών.

Καθορίζοντας τα συμφέροντα που απαιτείται να προστατευθούν δημιουργείται η βάση για τη στρατηγική εκτίμηση. Συνεπώς η στρατηγική εκτίμηση

αρχίζει με την ταξινόμηση των εθνικών συμφερόντων κατά κατηγορία και προτεραιότητα σύμφωνα με κάποια γενικά κριτήρια όπως είναι η ασφάλεια, η οικονομική ευημερία και η προώθηση των αξιών του έθνους.

Εξετάζοντας το εθνικό και διεθνές περιβάλλον προσδιορίζονται οι αντικρουόμενες τάσεις, ανταγωνιστικές δυνάμεις, προκλήσεις, ευκαιρίες και απειλές που φαίνεται να επηρεάζουν τα εθνικά συμφέροντα. Αξιολογούνται οι εξωτερικές απειλές, σε σχέση με το ενδιαφέρον της εθνικής ασφάλειας και διαμορφώνεται η πολιτική εθνικής άμυνας (ΠΕΑ), η οποία θα εξυπηρετεί την προστασία και την προαγωγή των εθνικών συμφερόντων.

Έτσι λοιπόν η ΠΕΑ θέτει τους στόχους και τις προτεραιότητες και παρέχει τις κατευθύνσεις, λαμβάνοντας υπόψη το διεθνές περιβάλλον, τις διεθνείς σχέσεις και προοπτικές της χώρας, την υφιστάμενη γεωπολιτική θέση της, τις πηγές εθνικής ισχύος καθώς και τις υπάρχουσες και διαμορφούμενες απειλές για την ασφάλεια της.

Τέλος από την ΠΕΑ απορρέει η Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική (Αμυντικό Δόγμα), που καθορίζει τον τρόπο χρησιμοποίησης της εθνικής αμυντικής ισχύος, τον χειρισμό των ευρύτερων αμυντικών θεμάτων και προσδιορίζει επακριβώς την αποστολή των κύριων επιχειρησιακών έργων των Ενόπλων Δυνάμεων, προκειμένου να εξασφαλισθεί η προάσπιση της χώρας από κάθε απειλή.

1.3 Διαστάσεις υψηλής στρατηγικής

Για την πληρέστερη ανάπτυξη του θεωρητικού πλαισίου της υψηλής στρατηγικής απαιτείται να γίνει μια σύντομη αναφορά στην “μικροσκοπική” υψηλή στρατηγική, που αναπτύσσεται στα πλαίσια του πολέμου και στην “μακροσκοπική” υψηλή στρατηγική που αφορά περιόδους ειρήνης και πολέμου συνάμα.¹¹

Η υψηλή στρατηγική που ασκείται κατά την περίοδο του πολέμου αφορά την κατάλληλη χρησιμοποίηση των διαθέσιμων μέσων για την προώθηση των πολεμικών στόχων και έχει πέντε βασικές διαστάσεις, μέσα στις οποίες κινούνται οι εμπόλεμοι:

¹¹ Η ανάλυση βασίζεται στο 1ο κεφ. του Χ. Παπασωτηρίου, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη 1996)

α. Τη στρατιωτική στρατηγική, η οποία αναφέρεται στη χρήση ένοπλης βίας μεταξύ των εμπόλεμων, προκειμένου ο καθένας να επιβάλει τη θέληση του στον άλλο και να προωθήσει τους πολιτικούς του σκοπούς. Η χρήση της ένοπλης βίας δεν είναι ο αυτοσκοπός, αλλά το μέσο για να επιτευχθεί η κάμψη της θέλησης του ενός αντιπάλου ώστε να αποδεχθεί τους πολιτικούς σκοπούς της άλλης πλευράς. Όμως οι πολιτικοί σκοποί είναι εκείνοι που αποτελούν τον απώτερο σκοπό στον οποίο προσβλέπουν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις. Έτσι η ένοπλη βία που ασκείται από τους εμπόλεμους σκοπό έχει, αρχικά την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου και στη συνέχεια την εκμηδένιση των υπολοίπων συντελεστών ισχύος του και την κατάκτηση ή υπεράσπιση εδάφους.

β. Την οικονομική διάσταση, που αφορά τόσο στην οικονομική υποστήριξη των δικών μας ενόπλων δυνάμεων, όσο και στην υπονόμευση της δυνατότητας οικονομικής υποστήριξης των αντίπαλων ενόπλων δυνάμεων.

γ. Την εσωτερική πολιτική, που αφορά την ικανότητα του πολιτικού συστήματος να αντλεί πόρους από το κράτος για την αμυντική πολιτική του και τις ένοπλες δυνάμεις του. Επιπλέον η διάσταση της εσωτερικής πολιτικής αφορά και στην εσωτερική νομιμοποίηση κάθε πολεμικής ενέργειας, την απόκτηση δηλαδή της ανοχής ή της υποστήριξης των πολεμικών στόχων από την πλειοψηφία του πληθυσμού του κράτους, αλλά και στην υπονόμευση της εσωτερικής νομιμοποίησης της άλλης πλευράς, μέσω ψυχολογικού πολέμου.

δ. Τη διεθνή νομιμοποίηση, που αφορά τις προσπάθειες των εμπόλεμων για να επιτύχουν την εναρμόνιση των πολεμικών σκοπών και των μέσων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξή τους, με τους ισχύοντες διεθνείς θεσμούς και το δίκαιο που αυτοί πρεσβεύουν, καθώς και τις επικρατούσες διεθνείς αξίες που αποτυπώνουν το πνεύμα της εποχής, ώστε η διεθνής κοινή γνώμη να μην εναντιωθεί στην προσπάθεια τους.

ε. Τη διπλωματία, που αφορά κυρίως τις προσπάθειες των εμπόλεμων να εξασφαλίσουν τη σύμπραξη ή την υποστήριξη άλλων δυνάμεων. Η διαφορά μεταξύ διπλωματίας και διεθνούς νομιμοποίησης έγκειται στο γεγονός ότι η διπλωματία επικεντρώνεται στα εθνικά συμφέροντα του κράτους, τα οποία και εξυπηρετεί.

Οι μακροσκοπικές στρατηγικές των δρώντων στο άναρχο διεθνές περιβάλλον αποσκοπούν στην επιβίωση τους και είναι οι εξής:

α. Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης-επέκτασης, με την οποία ο δρώνς κάνοντας χρήση των δυνάμεων του, πετυχαίνει να εξασφαλίζει την άμυνά του ή να επιβάλλεται στους αντιπάλους του.

β. Στρατηγική των συμμάχων, με την οποία ο δρώνς, έχοντας κοινά συμφέροντα με άλλους δρώντες, συμμαχεί μαζί τους για να αντιμετωπίσουν μια κοινή απειλή.

γ. Στρατηγική των εξισορροπήσεων, με την οποία ο δρώνς εξουδετερώνει τις απειλές που αντιμετωπίζει χρησιμοποιώντας τις ισορροπίες με τους άλλους δρώντες, για να αποδυναμώσει τους αντίπαλους του.

δ. Στρατηγική του κατευνασμού, με την οποία ο δρώνς μέσα από μια σειρά παραχωρήσεων αμβλύνει κάθε εμφανιζόμενη απειλή, για να αποφύγει κάθε μορφής αντιπαλότητα με τους ανταγωνιστές του.

Μετά από αυτό το σύντομο θεωρητικό πλαίσιο για την υψηλή στρατηγική θα προχωρήσουμε στην εξέταση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

2.1 Παράγοντες που διαμόρφωσαν την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ

Οι παράγοντες, οι οποίοι έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο, είναι πολυσύνθετοι και συνοψίζονται στους εξής:

- Το διεθνές περιβάλλον όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, που έφερε τις ΗΠΑ σε μια ιστορικά ασυνήθιστη θέση υπεροχής μέσα στο διεθνές σύστημα και έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα στον απομονωτισμό ή την ανάληψη του ρόλου της παγκόσμιας ηγεμονικής δύναμης.

- Τα ιδεολογικά ρεύματα που παραδοσιακά συνδέονται με τα δύο μεγάλα κόμματα, το ρεπουμπλικανικό κόμμα και το κόμμα των δημοκρατικών, που εναλλάσσονται στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ και επομένως χαράσσουν στρατηγική και χειρίζονται τα διεθνή θέματα.

- Τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα τα οποία αποτελούν την αφετηρία της διαδικασίας για τον καθορισμό των εθνικών στόχων, οι οποίοι αποτελούν και τον αυτοσκοπό της πολιτικής και στρατηγικής εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ.

- Το σύνολο των συντελεστών ισχύος που έχουν στη διάθεσή τους οι ΗΠΑ (τόσο των φυσικών όπως είναι η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι φυσικοί πόροι, όσο και των κοινωνικών, όπως είναι η πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ισχύς, και οι πληροφορίες), οι οποίοι αποτελούν τα βασικά μέσα σε εθνικό επίπεδο και από αυτούς τους συντελεστές ισχύος προέρχονται οι πόροι για τη στρατηγική.

Όμως καλύτερα να δούμε αναλυτικά έναν - έναν αυτούς τους παράγοντες και τι ρόλο έπαιξε ο καθένας τους στη διαμόρφωση της αμερικανικής υψηλής

στρατηγικής.

2.1.1 Το διεθνές περιβάλλον και η θέση των ΗΠΑ

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από εξωγενείς παράγοντες και ιδιαίτερα από το διεθνές σύστημα και την υψηλή στρατηγική των άλλων κρατών και κυρίως των μεγάλων δυνάμεων. Για να γίνει αντιληπτό το ευρύτερο γεωστρατηγικό πλαίσιο, εντός του οποίου διαμορφώνεται η υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ, απαιτείται να γίνει μια περιγραφή του διεθνούς συστήματος, όπως αυτό διαμορφώνεται σήμερα.

Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου το διεθνές σύστημα βρίσκεται σε μετεξέλιξη, καθώς συμβαίνουν σημαντικές αλλαγές μεταξύ των διεθνών δρώντων, που βρίσκονται σε μια αέναη προσπάθεια καταμερισμού της ισχύος.

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz το διεθνές σύστημα εξακολουθεί να παραμένει διπολικό εφόσον η Ρωσία εξακολουθεί να υφίσταται ως μεγάλη δύναμη, καθώς διαθέτει πυρηνικά όπλα, τεράστιο πληθυσμό, ανεξάντλητους πόρους και κανένα κράτος δεν μπορεί να την απειλήσει ενώ παράλληλα δεν έχουν αναδυθεί άλλες μεγάλες δυνάμεις αυτής της τάξης μεγέθους.¹²

Αντίθετα ο Samuel Huntington περιγράφει το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα ως ένα περίεργο μονοπολικό υβρίδιο. Αναγνωρίζει τις ΗΠΑ ως τη μόνη υπερδύναμη αλλά δεν αρκεί μόνον αυτό. Το μονοπολικό σύστημα πρέπει να παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: μία μόνο υπερδύναμη, απουσία σημαντικών μεγάλων δυνάμεων και παρουσία πολλών μικρότερων δυνάμεων. Όστε η υπερδύναμη να μπορεί να επιβάλει τη θέλησή της και να διευθετεί τα διεθνή θέματα χωρίς καμία άλλη δύναμη ή συμμαχία δυνάμεων να την παρεμποδίζει. Όμως, δεν μπορεί να το χαρακτηρίσει ούτε και πολυπολικό σύστημα, κάτι που απαιτεί την ύπαρξη πολλών μεγάλων δυνάμεων οι οποίες ανταγωνίζονται η μία την άλλη.¹³

¹² Κων/νος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.90

¹³ Κων/νος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.91

Στην πραγματικότητα, αυτό που συμβαίνει στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα, είναι να διακρίνουμε μεικτά στοιχεία μονοπολικού και διπολικού συστήματος. Υπάρχει μια υπερδύναμη, οι ΗΠΑ, η οποία συνιστά το μοναδικό κράτος που διαθέτει την οικονομική και στρατιωτική ισχύ, που της παρέχει μια δυνατότητα δράσης σε παγκόσμια κλίμακα, ενώ από την άλλη πλευρά οι μεγάλες δυνάμεις ενεργούν μόνο με τη συγκατάθεσή της, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν τα συμφέροντά τους αν αυτά αντιτίθενται στα συμφέροντα της υπερδύναμης. Και τέτοιες δυνάμεις σήμερα είναι η Ρωσία στην Ευρασία, η Γαλλία και η Γερμανία στην Ευρώπη, το Ιράν στη Μέση Ανατολή, η Κίνα και η Ινδία στην Ασία.¹⁴

Βέβαια τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αλλαγή στη στρατηγική, καθώς εγκαταλείπεται η πολιτική των προληπτικών επεμβάσεων, οι οποίες είναι πολυδάπανες και έχει επιλεχθεί η οδός της διπλωματίας που προτιμά τη χρήση του «καρότου», χωρίς όμως να αποκλείει εντελώς και τη χρήση του «μαστίγιου». Άλλωστε αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και στην τελευταία Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας (National Security Strategy, Feb. 2015), όπου ο πρόεδρος Obama αναφέρει: “Θα ηγηθούμε χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα της ισχύος των ΗΠΑ. Η επιρροή μας είναι μεγαλύτερη όταν συνδυάζουμε όλα τα στρατηγικά μας πλεονεκτήματα. Η στρατιωτική ισχύ μας θα παραμείνει έτοιμη να υπερασπιστεί τα διαρκή εθνικά συμφέροντα μας, αποτελώντας παράλληλα τον απαραίτητο μοχλό πίεσης στα χέρια της διπλωματίας μας. Ωστόσο η χρήση βίας δεν είναι το μόνο εργαλείο που έχουμε στη διάθεσή μας, και αυτό δεν είναι το κύριο μέσο για εμπλοκή των ΗΠΑ στο εξωτερικό, ούτε πάντα το πιο αποτελεσματικό για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε”.¹⁵

Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής συμπεριλαμβάνεται και η ανάθεση σε κάποιες περιφερειακές δυνάμεις του ρόλου επιτήρησης των συμφερόντων των ΗΠΑ σε περιοχές ενδιαφέροντος της. Οι δευτερεύουσες περιφερειακές δυνάμεις, με ανταγωνιστικά έναντι των μεγάλων δυνάμεων συμφέροντα, που έχουν αναλάβει το ρόλο του γεωπολιτικού τοποτηρητή των ΗΠΑ είναι η Μ. Βρετανία σε σχέση με τον Γαλλογερμανικό άξονα, η Ουκρανία σε σχέση με τη Ρωσία, η Ιαπωνία σε

¹⁴ Zbigniew Brezinski, *Η μεγάλη σκακιέρα*, (Αθήνα: Λιβάνης, 1998), σελ.78

¹⁵ The White House, *National Security Strategy*, (Washington, Feb. 2015), Πηγή: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>

σχέση με την Κίνα, το Πακιστάν σε σχέση με την Ινδία, η Αργεντινή σε σχέση με τη Βραζιλία και η Τουρκία - Ισραήλ σε σχέση με το Ιράν και το Ιράκ.¹⁶

Η στροφή αυτή κάνει την εμφάνιση της μετά την ανακοίνωση της στρατηγικής εξόδου από το Ιράκ, τις υποσχέσεις Obama να μην παραδώσει τη κρίση στο Αφγανιστάν στον επόμενο πρόεδρο, την επαναπροσέγγιση των ΗΠΑ προς τις ανερχόμενες μεγάλες δυνάμεις της Ασίας, την αλλαγή φιλοσοφίας σε ότι αφορά στην πυραυλική ασπίδα, αλλά και την αμοιβαία επιθυμία για ανανέωση της συμφωνίας περιορισμού των πυρηνικών όπλων, και τέλος σε σχέση με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν για το οποίο επίσης η πρώην Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ έχει υποσχεθεί ότι θα εφαρμοστεί η «έξυπνη ισχύς».¹⁷

Η ΕΕ αδυνατεί να συνεχίσει τη διαδικασία ολοκλήρωσης της και τη δημιουργία των απαραίτητων δομών για υλοποίηση αυτόνομων πολιτικών στο 2ο Πυλώνα που αφορά την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ). Συνεπώς φαίνεται ότι αδυνατεί να πρωταγωνιστήσει στο διεθνές σύστημα και έχει καθηλωθεί σε έναν οικονομικό-κοινωνικό κυρίως ρόλο, με δυνατότητες χρήσης μόνο της «ήπιας ισχύος» (soft power) της οικονομίας, τουλάχιστον προς το παρόν. Μέχρι την πολιτική της ενοποίησης η Γαλλία και η Γερμανία θα παραμείνουν οι σημαντικοί δρώντες στην Ευρώπη.

Η Ρωσία μετά την από μια σειρά επιτυχημένων οικονομικών και άλλων μεταρρυθμίσεων, έχει αποκτήσει μια ηγεσία με όραμα και στρατηγική. Η αύξηση ισχύος που διαφάνηκε ξεκάθαρα με την επίδειξη στη Γεωργία (νότια Οσσετία) και στην Ουκρανία (Κριμαία), η καθοριστική της θέση στον ενεργειακό τομέα και η δημιουργία της ένωσης BRICS¹⁸, καταδεικνύουν ότι διεκδικεί με σοβαρές αξιώσεις έναν πρωταγωνιστικό ρόλο πρωτίστως στην Ευρασία αλλά και στα διεθνή δρώμενα.

¹⁶ Samuel Huntington, «The lonely superpower», Foreign Affairs (Μαρ Απρ 1999), Πηγή: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1999-03-01/lonely-superpower>

¹⁷ Σύμφωνα με τον Joseph S. Nye, Jr, *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση 2009) κεφ. 2 : «Ισχύς είναι η ικανότητα να επηρεάσετε τη συμπεριφορά άλλων έτσι ώστε να φτάσετε στα αποτελέσματα που θέλετε. Αυτό μπορείτε να το κάνετε με τρεις τρόπους: μπορείτε να τους εξουδετερώσετε με απειλές δηλαδή χρησιμοποιώντας τη «σκληρή ισχύ» (hard power), μπορείτε να τους επηρεάσετε με οικονομικές ανταμοιβές ή να τους προσελκύσετε, δηλαδή χρησιμοποιώντας την «ήπια ισχύ» (soft power). Η ικανότητα συνδυασμού σκληρής και ήπιας ισχύος σε μια αποτελεσματική στρατηγική είναι η έξυπνη ισχύς (smart power)».

¹⁸ Διεθνής πολιτικός οργανισμός των κορυφαίων αναδυόμενων αγορών, που αποτελείται από πέντε χώρες: τη Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και τη Νότια Αφρική

Η Κίνα έχει καταξιωθεί πλέον ως μια μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα και εξαιτίας της διασύνδεσης με τις οικονομίες των ανεπτυγμένων κρατών μέσω των πολυεθνικών εταιριών που παράγουν τα προϊόντα τους πλέον σε κινεζικό έδαφος, αλλά και των αναγκών της σε πρώτες ύλες, για να ικανοποιήσει την τεραστίων διαστάσεων βιομηχανία, επηρεάζει τις εξελίξεις σε παγκόσμια κλίμακα, με ιδιαίτερη στόχευση τον τελευταίο καιρό στην Αφρική όπου οι ΗΠΑ τώρα επιχειρούν να διεισδύσουν. Ο αγώνας ενάντια στη πειρατεία, που μαίνεται τα τελευταία χρόνια στο κέρασ της Αφρικής, κρύβει τα τεράστια γεωστρατηγικά συμφέροντα σε ότι αφορά την πρόσβαση των ΗΠΑ, της ΕΕ, και της Κίνας στον πλούτο της μαύρης ηπείρου.

Μέσα σε αυτό το εξελισσόμενο περιβάλλον το σχήμα «Έθνος-Κράτος» παραμένει ο κύριος πρωταγωνιστής στο παιχνίδι της Διεθνούς Πολιτικής.¹⁹ Η ικανότητα των κρατών να εξασφαλίζουν τα εθνικά τους συμφέροντα, να επηρεάζουν τις διεθνείς εξελίξεις και να διαμορφώνουν τους διεθνείς θεσμούς, εξαρτάται απ την ισχύ τους συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη. Ο κεντρικότερος παράγοντας που καθορίζει τις διεθνείς εξελίξεις είναι ο διεθνής καταμερισμός της ισχύος.²⁰

Όμως τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται το φαινόμενο της μείωσης της επιρροής του κράτους, ειδικά όσον αφορά στον τομέα της οικονομίας, λόγω της παγκοσμιοποίησης, της αλληλεξάρτησης των οικονομιών των κρατών μέσω του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και της εμφάνισης μιας σειράς διεθνικών παραγόντων (Διεθνείς Οργανισμοί, Μ.Κ.Ο και μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες), που έχουν καταφέρει να διαβρώσουν μερικώς την ικανότητα του κράτους να ελέγχει τη μοίρα του και συνεπώς την κυριαρχία του. Τρανταχτή απόδειξη αυτού αποτελεί η προσφυγή χωρών στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, γεγονός που τις αναγκάζει να υπογράψουν συμβάσεις και μνημόνια με όρους που θέτουν σε κίνδυνο την εθνική τους κυριαρχία.

¹⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και αξιώσεις πολιτικής Κυριαρχίας, Ευρωπαϊκή άμυνα, ασφάλεια και πολιτική ενοποίηση*, (Αθήνα: Ποιότητα 2001), σελ.14

²⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και Εθνική Στρατηγική*, (Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα 2000), σελ.14

Η κατανομή ισχύος στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος δεν καθορίζεται αποκλειστικά με βάση την πολιτική και στρατιωτική ισχύ. Τεράστιο ρόλο παίζει πλέον και η οικονομική ισχύς. Ο ρόλος της στρατιωτικής ισχύος παραμένει σημαντικός ειδικά ανάμεσα στις σχέσεις ανεπτυγμένων με υπανάπτυκτες και αναπτυσσόμενες χώρες, ειδικά στη περιοχή της Μέσης Ανατολής και Αφρικής, όπου και η θεωρία του κλασικού ρεαλισμού είναι η μόνη που μπορεί να ερμηνεύσει τις εξελίξεις. Αν και είναι σαφές ότι η «ρεαλπολιτική» δεν έχει αντικατασταθεί από τη διεθνή αλληλεξάρτηση, η σημασία της γεωοικονομίας έχει αυξηθεί και η διαφορά high και low politics δεν είναι πλέον διακριτή.²¹

2.1.2 Ιδεολογικά ρεύματα που επηρέασαν την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ

Η αμερικανική υψηλή στρατηγική εκφράζεται μέσα από την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ η οποία αποτελεί ένα κράμα πραγματισμού και ιδεαλισμού, καθώς διαχειρίζεται τις τρέχουσες διπλωματικές της υποθέσεις με πραγματισμό, αλλά προωθεί τις ιστορικές ηθικές της πεποιθήσεις με ιδεολογικό ζήλο.²² Σύμφωνα με τον Χένρυ Κίσινγκερ, δύο αντιφατικές σχολές σκέψης συνυπάρχουν στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η σχολή του απομονωτισμού υποστηρίζει ότι η Αμερική προωθεί καλύτερα τις αξίες της όταν απέχει από το “διεφθαρμένο διεθνές σύστημα” και λειτουργεί ως “ο φάρος της δημοκρατίας για τα άλλα έθνη. Στον αντίποδα της βρίσκεται η σχολή του παρεμβατισμού, η οποία προωθεί μια σταυροφορία για τη διάδοση των αμερικανικών αξιών. Και οι δύο αυτές σχολές σκέψης βασίζονται στο ίδιο σύστημα αξιών και στην κοινή πεποίθηση ότι η ΗΠΑ έχουν το καλύτερο πολιτικό σύστημα και τα υπόλοιπα κράτη θα πρέπει να επιδιώξουν την ειρήνη και την ευημερία, εγκαταλείποντας τους παραδοσιακούς τρόπους άσκησης εξωτερικής πολιτικής και υιοθετώντας τις αμερικανικές αξίες της δημοκρατίας, της ελευθερίας και του δικαίου. Προωθούν

²¹ Χαμηλή πολιτική (low politics) είναι μια έννοια που καλύπτει όλα τα θέματα που δεν είναι απολύτως ζωτικής σημασίας για την επιβίωση του κράτους, όπως τα κοινωνικο-οικονομικά. Η έννοια αυτή είναι το αντίθετο της υψηλής πολιτικής (high politics) που αφορά την επιβίωση του κράτους και την εθνική ασφάλεια. Οι Keohane και Nye αναφέρουν ότι, ενώ προηγουμένως οι διεθνείς σχέσεις βασίζονταν σε ένα απλό σύστημα αλληλεξάρτησης με βάση την εθνική ασφάλεια (υψηλή πολιτική), σήμερα διέπονται από ένα πολύπλοκο σύστημα αλληλεξάρτησης που βασίζεται σε εσωτερικά ζητήματα (χαμηλή πολιτική). Η κλασική θεωρία του ρεαλισμού λαμβάνει υπόψη μόνο την υψηλή πολιτική, που θεωρεί σημαντική και απορρίπτει πλήρως τη χαμηλή πολιτική. Αντίθετα, η θεωρία του φιλελευθερισμού, χωρίς να απορρίπτει την υψηλή πολιτική, θεωρεί τη χαμηλή πολιτική εξίσου σημαντική.

²² Κων/νος Αρβανιτόπουλος, *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, (Αθήνα : Ποιότητα, 2000) σελ.13

δηλαδή και οι δύο σχολές σκέψης μια διεθνή τάξη βασισμένη στη δημοκρατία, στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς και στο διεθνές δίκαιο.²³

Μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου η σχολή του απομονωτισμού ζητούσε επίμονα την αναδίπλωση των ΗΠΑ από τη διεθνή σκηνή, προκειμένου να μειωθούν οι αμυντικές δαπάνες. Όμως η απομάκρυνση από τα διεθνή πράγματα θα δημιουργούσε νέα ζητήματα ασφαλείας και επιπλέον ήταν βέβαιο ότι ανταγωνίστριες δυνάμεις που θα επεδίωκαν να καλύψουν αυτό το κενό ισχύος θα απειλούσαν στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Για να αποφύγουν αυτές τις δυσάρεστες συνέπειες οι μεταψυχροπολεμικές κυβερνήσεις των Μπους και Κλίντον υιοθέτησαν μια παρεμβατική πολιτική, που εδραίωσε το ρόλο των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα. Αυτός ο παρεμβατισμός νομιμοποιήθηκε στην αμερικανική κοινή γνώμη, από τους φιλελεύθερους ιδεαλιστές με το πρόσχημα της προώθησης των αμερικανικών αξιών, της δημοκρατίας και της ειρήνης, ενώ από τους ρεαλιστές χάριν της εξυπηρέτησης των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων.

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ βρέθηκαν να κατέχουν μια ιστορικά ασυνήθιστη θέση υπεροχής στο διεθνές σύστημα, έχοντας αναμφισβήτητα μια πανίσχυρη οικονομία, ένα σταθερό πολιτικό σύστημα και αξεπέραστη στρατιωτική ισχύ. Αναλύοντας τη μεταψυχροπολεμική αμερικανική εξωτερική πολιτική θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις διαφορετικές αντιλήψεις, που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της :²⁴

- **Ουίλσονισμός** : Είναι η ιδεολογία που ασπάζεται τις απόψεις του φιλελεύθερου ιδεαλιστή προέδρου Γούντροου Ουίλσον (πρόεδρος ΗΠΑ 1921 - 1923). Αποτέλεσε την κυρίαρχη τάση στην εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Κλίντον, που επεδίωξε να αξιοποιήσει την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό ισχύος για να προωθήσει τον φιλελεύθερο ιδεαλισμό. Οι ουίλσονικοί υποστηρίζουν την άποψη ότι η εξάπλωση της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς μαζί με τη συλλογική ασφάλεια μέσω πολυμερών θεσμών με προεξέχοντα τον ΟΗΕ, υποσχόταν την εδραίωση μιας παγκόσμιας ειρήνης, συνεργασίας, δημοκρατίας και ευημερίας, η οποία ήταν ήδη μια πραγματικότητα στη

²³ Henry Kissinger, *Diplomacy*, (New York: Simon & Schuster, 1994), σελ. 18

²⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002), σελ. 391-392

μεταπολεμική Δύση. Ίσως από τα κεντρικά στοιχεία του ουίλσονισμού είναι, ότι θεωρεί τα δημοκρατικά καθεστώτα ως φιλειρηνικά τουλάχιστον στις σχέσεις τους με άλλες δημοκρατίες και τα μη δημοκρατικά καθεστώτα ως τουλάχιστον εν δυνάμει ταραχοποιούς της διεθνούς πολιτικής. Τείνει δηλαδή να διαχωρίζει τα κράτη σε «καλά» και «κακά» με βάση ιδεολογικές (δημοκρατία) και ηθικές (ανθρώπινα δικαιώματα) αρχές.²⁵ Τα λαϊκά ερείσματα του ουίλσονισμού στην αμερικανική κοινωνία βρίσκονται κυρίως στις τάξεις των κεντροαριστερών φιλελευθέρων.

- **Τζακσονισμός:** Στον αντίποδα των ουίλσονικών βρίσκονται οι εθνικιστικοί «νεοαπομονωτιστές», που συνδέονται με τις απόψεις του προέδρου Άντριου Τζάκσον (πρόεδρος ΗΠΑ 1837 - 1841). Η τζακσονική παράδοση στη μεταψυχροπολεμική έκφανσή της δεν πρεσβεύει τον πλήρη απομονωτισμό όπως στη δεκαετία του 1930, αλλά την απεμπλοκή των ΗΠΑ από τις πολυμερείς δεσμεύσεις. Ουσιαστικά πρόκειται για λαϊκιστική εθνικιστική παράδοση με ισχυρά λαϊκά ερείσματα κυρίως στη συντηρητική αμερικανική ενδοχώρα και ως εκ τούτου στο ρεπουμπλικανικό κόμμα (ιδίως στο Κογκρέσο). Οι τζακσονικοί υποστηρίζουν από τη μια μεριά την υπεράσπιση των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων με μονομερή και αποφασιστικά μέσα και αντιστέκονται από την άλλη μεριά στην εμπλοκή των ΗΠΑ σε πολυμερή διεθνιστικά σχήματα για το ουτοπικό «καλό της ανθρωπότητας» ή προς όφελος άλλων εθνών.

- **Ρεαλισμός:** Μεταξύ των ιδεαλιστικών ουίλσονικών και των εθνικιστικών τζακσονικών βρίσκεται η ρεαλιστική παράδοση, που συνδέεται με τους προέδρους Θίοντορ Ρούζβελτ (πρόεδρος ΗΠΑ 1901 - 1909) και Ρίτσαρντ Νίξον (πρόεδρος ΗΠΑ 1969 - 1974) καθώς και με τον Αλεξάντερ Χάμιλτον (τον πιο ρεαλιστή στα διεθνή από τους πατέρες του αμερικανικού συντάγματος). Οι ρεαλιστές δεν αντιτίθενται στις πολυμερείς δεσμεύσεις των ΗΠΑ, επιδιώκουν όμως να τις αξιοποιήσουν με γνώμονα τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα. Απορρίπτουν τόσο τον ουτοπικό ιδεαλισμό του ουίλσονισμού όσο και τον εθνικιστικό “νεοαπομονωτισμό” του τζακσονισμού. Βλέποντας τη διεθνή πολιτική με όρους της γενικής ισορροπίας των δυνάμεων και των πολύπλοκων περιφερειακών ισοζυγίων ισχύος, υποστηρίζουν την εμπλοκή των ΗΠΑ στις διεθνείς εξελίξεις με γνώμονα τη διαχείριση της γενικής ισορροπίας και των περιφερειακών ισοζυγίων.

²⁵ John Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2006) σελ. 47-48.

Αν και η παράδοση αυτή δεν έχει ισχυρά λαϊκά ερείσματα, καθώς αντλεί κυρίως από ευρωπαϊκές και όχι αμερικανικές παραδοσιακές αντιλήψεις περί διεθνούς πολιτικής και απαρνείται τη βαθιά ριζωμένη στην αμερικανική κοινωνία αντίληψη περί της αμερικανικής μοναδικότητας, ασκεί ωστόσο μεγάλη επιρροή στους κεντροδεξιούς ηγετικούς κύκλους των ΗΠΑ.²⁶

Τις τρεις αυτές διαφορετικές αντιλήψεις θα τις δούμε να ενσαρκώνονται στην εξωτερική πολιτική που άσκησαν ο καθένας από τους τέσσερις μεταψυχροπολεμικούς προέδρους των ΗΠΑ, που θα αναπτυχθεί στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μου.

2.1.3 Τα εθνικά συμφέροντα βάση για τη χάραξη της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ

Τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ πάντοτε επηρέαζαν την χάραξη της υψηλής στρατηγικής τους. Εξετάζοντας το εθνικό αλλά και το διεθνές περιβάλλον μπορούν να προσδιοριστούν οι αντικρουόμενες τάσεις, ανταγωνιστικές δυνάμεις, προκλήσεις, ευκαιρίες και απειλές που επηρεάζουν τα εθνικά συμφέροντα. Όλα αυτά αξιολογούνται, πάντα σε σχέση με τα εθνικά συμφέροντα και χαράσσεται η στρατηγική, η οποία θα εξυπηρετεί κατά τον καλύτερο τρόπο την προστασία ή την προαγωγή τους.

Τα Αμερικανικά εθνικά συμφέροντα διακρίνονται ανάλογα με την σπουδαιότητά τους σε ζωτικά, εξαιρετικά σημαντικά, σημαντικά και λιγότερο σημαντικά ή δευτερεύοντα.²⁷

α. Ζωτικά

Τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα είναι καταστάσεις που κρίνονται απολύτως αναγκαίες για τη διαφύλαξη και την ενίσχυση της επιβίωσης των Αμερικανών και η ευημερία τους σε ένα ελεύθερο και ασφαλές έθνος. Τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ είναι τα εξής:

²⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002), σελ. 392

²⁷ Πηγή η Έκθεση της Commission on America's National Interests του 2000, που συντάχθηκε από έγκριτους αμερικανούς ακαδημαϊκούς με στοιχεία από το Belfer Center for Science and International Affairs του John F. Kennedy School of Government Harvard University, από το The Nixon Center και το RAND Corporation . Δικτυακός τόπος : <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/amernatinter.pdf>

(1) Πρόληψη, αποτροπή και μείωση της απειλής επιθέσεων με πυρηνικά, βιολογικά και χημικά όπλα στις Ηνωμένες Πολιτείες ή τις στρατιωτικές δυνάμεις της στο εξωτερικό.

(2) Εξασφάλιση της επιβίωσης στους συμμάχους των ΗΠΑ και της ενεργούς συνεργασίας τους με τις ΗΠΑ, για τη διαμόρφωση ενός διεθνούς συστήματος στο οποίο θα μπορούμε να ευημερούμε.

(3) Αποτροπή της εμφάνισης εχθρικών μεγάλων δυνάμεων ή αποτυχημένων πολιτειών στα σύνορα των ΗΠΑ.

(4) Διασφάλιση της βιωσιμότητας και της σταθερότητας των μεγάλων παγκόσμιων συστημάτων (εμπόριο, χρηματοπιστωτικές αγορές, προμήθεια ενέργειας και περιβάλλον)

(5) Καθιέρωση παραγωγικών σχέσεων, σύμφωνα με τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα, με τα έθνη που θα μπορούσαν να γίνουν στρατηγικοί αντίπαλοι, την Κίνα και τη Ρωσία.

Αυτά τα ζωτικά συμφέροντα θα ενισχυθούν και θα προστατεύονται με την προώθηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ, τις στρατιωτικές και πληροφοριακές δυνατότητες, την αξιοπιστία (συμπεριλαμβανομένης της φήμης για την τήρηση των ξεκάθαρων δεσμεύσεων των ΗΠΑ και την ίση μεταχείριση όσον αφορά στην αντιμετώπιση των άλλων κρατών), και την ενίσχυση των κρίσιμων διεθνών θεσμών και ιδιαίτερα του συστήματος συμμαχίας των ΗΠΑ ανά τον κόσμο .

β. Εξαιρετικά σημαντικά

Εξαιρετικά σημαντικά εθνικά συμφέροντα είναι οι καταστάσεις που, αν διακινδυνευτούν, θα θιγεί σοβαρά, αλλά δεν θα τεθεί σε κίνδυνο η ικανότητα της κυβέρνησης των ΗΠΑ να διαφυλάξει και να ενισχύσει την ευημερία των Αμερικανών σε ένα ελεύθερο και ασφαλές έθνος. Εξαιρετικά σημαντικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ είναι τα εξής:

(1) Πρόληψη, αποτροπή και μείωση της απειλής της χρήσης πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων οπουδήποτε.

(2) Αποτροπή της περιφερειακής διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής.

(3) Προώθηση της αποδοχής των διεθνών κανόνων δικαίου και των μηχανισμών για την επίλυση ή τη διαχείριση των διαφορών ειρηνικά.

(4) Αποτροπή της εμφάνισης ενός περιφερειακού ηγεμόνα σε σημαντικές περιοχές και ιδιαίτερα στον Περσικό Κόλπο.

(5) Προώθηση της ευημερίας των συμμάχων και φίλων των ΗΠΑ και η προστασία τους από εξωτερική επίθεση.

(6) Προώθηση της δημοκρατίας, ευημερίας και σταθερότητας στο Δυτικό Ημισφαίριο.

(7) Πρόληψη, διαχείριση, και, αν είναι δυνατόν με λογικό κόστος, τερματισμός μεγάλων συγκρούσεων σε σημαντικές γεωγραφικές περιοχές.

(8) Διατήρηση της πρωτοπορίας στους βασικούς στρατιωτικούς εξοπλισμούς και άλλες στρατηγικές τεχνολογίες, ιδίως στα συστήματα πληροφοριών.

(9) Πρόληψη της μαζικής και ανεξέλεγκτης μετανάστευσης κατά μήκος των συνόρων των ΗΠΑ.

(10) Καταστολή της τρομοκρατίας (ειδικά της κρατικής τρομοκρατίας), του διεθνικού εγκλήματος και της διακίνησης ναρκωτικών και

(11) Πρόληψη των γενοκτονιών.

γ. Σημαντικά

Σημαντικά εθνικά συμφέροντα είναι οι καταστάσεις που, αν παραβιαστούν, θα έχουν σοβαρές αρνητικές συνέπειες για την ικανότητα της κυβέρνησης των ΗΠΑ να διαφυλάξει και να ενισχύσει την ευημερία των Αμερικανών σε ένα ελεύθερο και ασφαλές έθνος. Σημαντικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ είναι τα εξής:

(1) Αποθάρρυνση μαζικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε άλλες χώρες.

(2) Προώθηση του πλουραλισμού, της ελευθερίας και της δημοκρατίας σε στρατηγικά σημαντικά κράτη όσο είναι εφικτό χωρίς να προκληθεί αποσταθεροποίηση.

(3) Πρόληψη και, εάν είναι δυνατόν, με χαμηλό κόστος, τερματισμός των συγκρούσεων σε στρατηγικά λιγότερο σημαντικές γεωγραφικές περιοχές.

(4) Προστασία της ζωής και της ευημερίας των αμερικανών πολιτών που βρίσκονται στο στόχαστρο ή κρατούνται όμηροι από τρομοκρατικές οργανώσεις.

(5) Μείωση του οικονομικού χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών εθνών.

(6) Αποτροπή της εθνικοποίησης περιουσιακών στοιχείων αμερικανικής ιδιοκτησίας στο εξωτερικό.

(7) Ενίσχυση της εγχώριας παραγωγή βασικών στρατηγικών βιομηχανιών και τομέων.

(8) Διατήρηση του ελέγχου στη διεθνή διανομή των πληροφοριών για να διασφαλιστεί ότι οι αμερικανικές αξίες θα εξακολουθήσουν να επηρεάζουν θετικά τους πολιτισμούς ξένων εθνών.

(9) Προώθηση της διεθνούς περιβαλλοντικής πολιτικής σύμφωνα με μακροπρόθεσμες οικολογικές απαιτήσεις και

(10) Μεγιστοποίηση του ΑΕΠ των ΗΠΑ με το διεθνές εμπόριο και επενδύσεις.

Συμπερασματικά, τα σημαντικά εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ είναι να διατηρείται ισχυρός ο ΟΗΕ και οι άλλοι περιφερειακοί και λειτουργικοί μηχανισμοί συνεργασίας.

δ. **Λιγότερο σημαντικά ή Δευτερεύοντα**

Τα λιγότερο σημαντικά ή δευτερεύοντα εθνικά συμφέροντα δεν είναι ασήμαντα. Είναι σημαντικές και επιθυμητές καταστάσεις, αλλά έχουν μικρό άμεσο αντίκτυπο στην ικανότητα της κυβέρνησης των ΗΠΑ να διαφυλάττει και να ενισχύει την ευημερία των Αμερικανών σε ένα ελεύθερο και ασφαλές έθνος. Τα λιγότερο σημαντικά ή δευτερεύοντα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ είναι τα εξής:

- (1) Εξισορρόπηση των διμερών εμπορικών ελλειμμάτων.
- (2) Εξάπλωση της δημοκρατίας παντού.
- (3) Διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας ή του πολιτεύματος άλλων κρατών οπουδήποτε και
- (4) Ενίσχυση των εξαγωγών σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς.

2.1.4 Οι συντελεστές ισχύος των ΗΠΑ

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του κεφαλαίου, οι πόροι για την άσκηση υψηλής στρατηγικής προέρχονται από τους συντελεστές ισχύος ενός κράτους. Το σύνολο των συντελεστών ισχύος που έχουν στη διάθεσή τους οι ΗΠΑ διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

- α. Τους φυσικούς, όπως είναι η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι φυσικοί πόροι.
- β. Τους κοινωνικούς, όπως είναι η πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ισχύς και οι πληροφορίες.

Από όλους αυτούς τους συντελεστές που διαθέτουν οι ΗΠΑ, την κύρια πηγή από την οποία αντλούν τη δύναμη για να χαράσσουν την υψηλή τους στρατηγική, συνιστούν η στρατιωτική και οικονομική ισχύς. Και σε αυτούς τους δύο συντελεστές αναφέρομαι στη συνέχεια.

Για να είναι υλοποιηθεί η υψηλή στρατηγική μιας χώρας πρέπει να συνοδεύεται από ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις. Το επιχείρημα αυτό δύναται να

υποστηριχθεί εύκολα αν ανατρέξουμε σε ιστορικά παραδείγματα καθορισμού της γεωπολιτικής και της ισορροπίας δυνάμεων. Άλλωστε η αναγκαιότητα ύπαρξης ισχυρών ενόπλων δυνάμεων ως συντελεστή ισχύος αποτελεί ένα από τα κύρια επιχειρήματα του Θουκυδίδη.

Παρόλο που στον 21ο αιώνα η ήπια ισχύς κερδίζει συνεχώς έδαφος στον τομέα των διεθνών σχέσεων, το μέγεθος της στρατιωτικής δύναμης μιας χώρας εξακολουθεί να είναι εξίσου σημαντικό και παρέχει τη δυνατότητα επιρροής και επιβολής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες για να είναι παγκόσμια ηγεμονική δύναμη σήμερα, αναμφισβήτητα χρειάζονται την τεράστια στρατιωτική ισχύ, που με κόπο και επενδύσεις των προηγούμενων δεκαετιών κατάφεραν να αποκτήσουν. Έτσι εξαιτίας της ηγετικής θέσης τους στην πληροφοριακή επανάσταση και της στρατιωτικής ισχύος που διαθέτουν, οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι και θα παραμείνουν, πιθανόν, η πιο ισχυρή χώρα του κόσμου κατά τον 21ο αιώνα.

Από τη σχέση υψηλών δαπανών και στρατιωτικής ισχύος, αποδεικνύεται γιατί οι ΗΠΑ εξακολουθούν να διατηρούν ακόμη τα σκήπτρα της παγκόσμιας γεωπολιτικής ηγεμονίας. Με αμυντικό προϋπολογισμοί 621 δις δολαρίων, που όμως πρέπει να αναφέρουμε ότι παρουσιάζει σταδιακή μείωση τα τελευταία χρόνια, εξακολουθούν να δαπανούν για την άμυνα περισσότερα χρήματα από ότι όλες μαζί οι επόμενες 10 ισχυρές χώρες. Από πλευράς συμβατικής στρατιωτικής ισχύος, ο στόλος των 19 αεροπλανοφόρων σε αντιπαραβολή με τα 12 αεροπλανοφόρα που υπάρχουν στον υπόλοιπο κόσμο, επιτρέπει στις ΗΠΑ να έχουν παρουσία και προκεχωρημένες βάσεις επιχειρήσεων, για να προβάλουν την ισχύ τους σε όλο τον κόσμο. Επιπλέον διαθέτουν εμφανώς το μεγαλύτερο στόλο αεροσκαφών από οποιαδήποτε χώρα, τεχνολογία αιχμής σε όλους τους τομείς των ενόπλων δυνάμεων και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό

που είναι αναπτυγμένο σε περίπου 30 βάσεις ανά την υφήλιο.²⁸

Αυτή την τρομερή πολεμική μηχανή που διαθέτουν οι ΗΠΑ, τη χρησιμοποίησαν κατά κόρον στην μεταψυχροπολεμική εποχή, ακολουθώντας την πολιτική του επεμβατισμού, αλλά και συνεχίζουν να συντηρούν σε μια εποχή όπως τη σημερινή, που η χρήση στρατιωτικής βίας φαίνεται εξαιρετικά δύσκολη ή και

²⁸, Άρθρο του Ι. Παρίση με τίτλο «Η παγκόσμια αξιολόγηση της αμυντικής ισχύος το 2013-14». Πηγή : <https://parisis.wordpress.com/2014/05/13/η-παγκόσμια-αξιολόγηση-της-αμυντικής/>

απίθανη τουλάχιστον μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, όπου ο ανταγωνισμός γίνεται πρωτίστως με κύριο όπλο την οικονομία.

Μολονότι η σκληρή δύναμη δεν απομακρύνθηκε ποτέ από το μυαλό των πολιτικών, η οικονομική ισχύς έχει αρχίσει να θεωρείται βιώσιμη εναλλακτική της στρατιωτικής (σκληρής) ισχύος. Παρατηρείστε την αντίδραση των ΗΠΑ στις επιδρομές της Ρωσίας στην Ουκρανία. Στο παρελθόν, αυτού του είδους η συμπεριφορά θα προκαλούσε σε πρώτη φάση ανάπτυξη πολεμικών πλοίων και μαχητικών αεροσκαφών σε κοντινές περιοχές και έντονες προειδοποιήσεις για πιθανή στρατιωτική δράση των ΗΠΑ, ενώ σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της Ρωσίας στις Αμερικανικές υποδείξεις, η κρίση πολύ πιθανόν να κατέληγε σε εμπλοκή. Αντ' αυτών αρκέστηκαν στη λήψη οικονομικών μέτρων για να τιμωρήσουν τον Πούτιν. Η κυβέρνηση Ομπάμα, από την πλευρά της, επιχείρησε να αρνηθεί στις ρωσικές εταιρίες ενέργειας την Δυτική χρηματοδότηση και την τεχνολογία, ελπίζοντας ότι έτσι θα επιβραδύνει την οικονομία. Οι Ρεπουμπλικάνοι, ως ισχυρότερο χτύπημα, πρότειναν να επιταχύνουν την προμήθεια φυσικού αερίου των ΗΠΑ σε χώρες που εξαρτώνται αυτήν την στιγμή από τις ρωσικές προμήθειες. Όπως αναφέρουν σε ένα άρθρο στην Wall Street Journal με τίτλο «Χρησιμοποιώντας το ενεργειακό πλεονέκτημα της Αμερικής», οι Ρεπουμπλικάνοι γερουσιαστές John McCain και ο John Hoeven,, συνιστούσαν την αύξηση των εξαγωγών φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, λέγοντας «να εξάγουμε τους δικούς μας φυσικούς πόρους για να αποδυναμωθεί έτσι το καθεστώς του Πούτιν και να ενισχυθούν οι σύμμαχοί μας». Τόσο οι Δημοκρατικοί, όσο και οι Ρεπουμπλικάνοι θεωρούν τον τομέα της οικονομίας και της ενέργειας ως τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο για να επιπλήξουν ή να επιβληθούν σε έναν πιθανό αντίπαλο, αποκλείοντας την χρήση βίας.²⁹ Παρόμοια τακτική όμως ακολουθούν και οι άλλες μεγάλες δυνάμεις. Στο πρόσφατο περιστατικό κατάρριψης του ρωσικού Σουκχόι από τουρκικά μαχητικά, που είχε ως αποτέλεσμα να σκοτωθούν οι δύο Ρώσοι πιλότοι, η Ρωσία απάντησε με σκληρές οικονομικές κυρώσεις κατά της Τουρκίας ως αντίποινα και απέφυγε τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος της.

Όμως πως έφτασε στο σημείο να αναλάβει η οικονομική ισχύς πρωταγωνιστικό ρόλο μεταξύ των συντελεστών ισχύος των ΗΠΑ;

²⁹ Άρθρο του Michael T. Klare «Σκληρή δύναμη, ήπια ισχύς κι ενεργειακή δύναμη. Το νέο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής», Πηγή : <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70213/michael-t-klare/skliri-dynami-ipia-isxys-ki-energeiaki-dynami> ,

Η έλλειψη συνεργασίας και κατανόησης και η εξασθένηση των κοινών πολιτικών συμφερόντων είναι εκείνα φέρνουν στο προσκήνιο το ρόλο των ΗΠΑ στη διεθνή οικονομική και πολιτική σκηνή του 21ου αιώνα. “Εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αναλάβουν εκ νέου τον ηγετικό τους ρόλο, τότε η Δεύτερη Χρυσή Εποχή του παγκόσμιου καπιταλισμού ενδέχεται να λάβει και αυτή τέλος” Με αυτήν τη φράση ολοκληρώνει ο κορυφαίος Αμερικανός διεθνολόγος Robert Gilpin το βιβλίο του για την Παγκόσμια Οικονομία στον 21ο αιώνα, στο οποίο με μία εξαιρετική ανάλυση περιγράφει το καθεστώς της οικονομικής παγκοσμιοποίησης μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τις ατέλειες του συστήματος της διεθνούς οικονομίας στο πεδίο, κυρίως, των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, καταλήγοντας με τη διερεύνηση της προοπτικής της διαχείρισης της παγκόσμιας οικονομίας, θέτοντας, ως εκ τούτου, ανοιχτά το ζήτημα της ηγεμονικής σταθερότητας και δη της αμερικανικής ηγεσίας στο νέο περιβάλλον ισχύος και πλούτου, που διαμορφώνεται μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου.³⁰

Σύμφωνα με τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, ο κόσμος χρειάζεται ένα κράτος - ηγεμόνα, το οποίο θα εγκαθιδρύσει και θα επιβάλλει όποτε χρειάζεται, τις νόρμες και τους κανόνες ενός διεθνούς οικονομικού και εμπορικού συστήματος, το οποίο θα είναι αμοιβαία επωφελές και για τους άλλους διεθνείς δρώντες. Έτσι οι ΗΠΑ θέλησαν να εφαρμόσουν στο παγκόσμιο περιβάλλον μια διεθνή συνεργασία μέσω του διεθνούς εμπορίου και της ελεύθερης οικονομίας, θεωρώντας ότι έπρεπε να λάβουν τη θέση ενός παγκόσμιου “φιλελευθέρου ηγεμόνα”. Στα πλαίσια αυτά και με βάση τη χρήση των κευσιανών οικονομικών “εργαλείων” ανάπτυξης, είναι δυνατόν να δικαιολογηθεί ο πρωταγωνιστικός ρόλος των ΗΠΑ στη δημιουργία του Παγκοσμίου οργανισμού Εμπορίου (WTO), του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF) καθώς και των οργανισμών GATT APEC και NAFTA.

Η ηγεμονία στο διεθνές σύστημα προϋποθέτει αφενός τη δυνατότητα ενός κράτους - δρώντα να επιβάλλει τους κανόνες του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού παιχνιδιού και αφετέρου τη θέληση του να δεσμευτεί στη λογική μίας διεθνούς συνεργασίας, η οποία θα είναι αμοιβαία επωφελής και για τους άλλους

³⁰ Άρθρο του Σπύρου Μακρή «Πλούτος, ελευθερία και ισχύς στις Διεθνείς Σχέσεις. Η θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η περίπτωση του Robert Gilpin», σελ. 7 Πηγή : <http://docplayer.gr/4599193-E-mail-spiros-makris-uop-gr.html>

δρώντες του διεθνούς συστήματος. Και η δυνατότητα αυτή προϋποθέτει τρία πράγματα: αναπτυγμένη οικονομία, πολιτική βούληση και στρατιωτική ισχύ. Νά λοιπόν πως οικονομία και στρατιωτική ισχύς αποκτούν πλέον μία στενή σχέση και διαμορφώνουν από κοινού τους κανόνες ισχύος στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

2.2 Πυλώνες της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ

Οι Ηνωμένες Πολιτείες πάντα έπρεπε είναι προσεκτικές στη διαχείριση των σχέσεων με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, τόσο πριν και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όσο και μετά τη λήξη του. Η εφαρμογή μιας κοινής λογικής εξωτερικής πολιτικής πρωτοβουλιών, που απέβλεπε στην προστασία της πατρίδας, τη διάδοση της δημοκρατίας και την τιμωρία διεθνών δρώντων που παρεκτρέπονται, θα λέγαμε ότι αποτελούν τις βασικές γραμμές μιας διαρκούς υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ. Όμως είναι καλύτερα εξετάσουμε πιο σχολαστικά τους πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η αμερικανική υψηλή στρατηγική.

Η δημοκρατική ειρήνη αποτέλεσε το κίνητρο για πολλές αμερικανικές πρωτοβουλίες της εξωτερικής πολιτικής κατά το μεγαλύτερο μέρος της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, όμως η υπεράσπιση του φιλελευθερισμού είναι ο ένας από τους πέντε πυλώνες της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ. Οι άλλοι τέσσερις είναι: η υπεράσπιση της πατρίδας, η διατήρηση μιας ευνοϊκής ισορροπίας με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, η τιμωρία διεθνών δρώντων που παρεκτρέπονται, και η επένδυση στην καλή διακυβέρνηση και τη σύναψη συμμαχιών.³¹

2.2.1 Υπεράσπιση του φιλελευθερισμού και της δημοκρατίας

Η προώθηση και υπεράσπιση της δημοκρατίας δεν είναι μια νέα προτεραιότητα, αντίθετα αποτελούν τη βάση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, από τον Woodrow Wilson ακόμη, που δήλωνε ότι ο στόχος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου είναι η αυτοδιάθεση. Αργότερα το 1941 γίνεται επίκληση του Χάρτη του Ατλαντικού, για να εξηγήσει τους στόχους των Συμμάχων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και κατοχυρώνεται το 1947 στο Δόγμα Truman, το οποίο

³¹ Paul D. Miller, «Five Pillars of American Grand Strategy»(The International Institute for Strategic Studies) Πηγή : <http://www.iiss.org/-/media//silos/survival/2012/survival--global-politics-and-strategy-october-november-2012/54-5-02-miller/54-5-02-miller.pdf>

διακήρυττε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα έρθουν σε βοήθεια της κάθε δημοκρατίας που βρίσκεται υπό την απειλή της επίθεσης και της υπονόμευσης. Την ίδια χρονιά, ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall εξήγησε ότι ο σκοπός του σχεδίου οικονομικής ανάκαμψης που έφερε το όνομά του ήταν να επιτρέψει την ανάδυση πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών στις οποίες θα μπορούν να υφίστανται ελεύθεροι θεσμοί. Ο πρόεδρος Gerald Ford υπέγραψε τη Συμφωνία του Ελσίνκι το 1975, για τη θέσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης ως βασικές αρχές με τις οποίες τα κράτη θα κρίνουν τη συμπεριφορά των άλλων, και το 1983 ο Ronald Reagan ίδρυσε το (National Endowment for Democracy ή NED). Τέλος ο πρόεδρος Obama, όπως και ο Bill Clinton πριν από αυτόν, επικαλέστηκαν τη δημοκρατική ειρήνη στην στρατηγική εθνικής ασφάλειας τους.

Στην μεταψυχροπολεμική εποχή, το μεγαλύτερο ποσοστό των κρατών είναι δημοκρατικά και το μεγαλύτερο ποσοστό του ανθρωπίνου πληθυσμού ζει κάτω από το δημοκρατικό πολίτευμα. Τα οφέλη για τις Ηνωμένες Πολιτείες από την εξάπλωση της δημοκρατίας είναι πάρα πολλά. Οι δημοκρατίες είναι λιγότερο πιθανό να χρησιμοποιήσουν βία εναντίον του ίδιου του λαού τους και επομένως λιγότερο πιθανό να προσελκύσουν εξωτερική παρέμβαση, σπάνια θα υποθάλλουν ή προάγουν τη διεθνή τρομοκρατία, έχουν καλύτερες οικονομικές προοπτικές, σπάνια βιώνουν την πείνα, παράγουν λιγότερους πρόσφυγες από τα μη-δημοκρατικά κράτη και συνεπώς δεν απαιτούν διεθνή βοήθεια, είναι πιο πιθανό να εμπορεύονται και να επενδύουν στις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι πιο πιθανό να γίνουν κέντρα της καινοτομίας και παραγωγικότητας και γενικά εξυπηρετούν τις αρχές του φιλελευθερισμού.

2.2.2 Υπεράσπιση της πατρίδας

Η υπεράσπιση της πατρίδας ήταν ένας σχετικά χαλαρός όρος πριν από τον εικοστό αιώνα, λόγω της γεωγραφικής θέσης των Ηνωμένων Πολιτειών, που χωρίζονται από τις άλλες μεγάλες δυνάμεις του κόσμου με δύο ωκεανούς. Στο 19ο αιώνα, η ευθύνη για την άμυνα της πατρίδας ανατέθηκε αρχικά στο στρατό, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου δημιουργήθηκε η πρώτη μυστική υπηρεσία, και αργότερα το Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών (FBI) ανέλαβε την ευθύνη για τη διερεύνηση περιπτώσεων κατασκοπείας, ενώ καθιερώθηκε ένα

παγκόσμιο δίκτυο εποπτείας για την πρόληψη ξαφνικών επιθέσεων, όπως η ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ το 1941. Το 1961 ιδρύθηκε η βορειοαμερικανική αεροδιαστημική αμυντική διοίκηση (NORAD) για να παρέχει προειδοποίηση από επίθεση κατά της Βόρειας Αμερικής από αεροσκάφη και πυραύλους και το 1983 ο Πρόεδρος Ronald Reagan ξεκίνησε τις προσπάθειες για την ανάπτυξη ενός βαλλιστικού-πυραυλικού αμυντικού συστήματος για την αντιμετώπιση της απειλής πυρηνικής επίθεσης από τη Σοβιετική Ένωση.

Κάθε στάδιο στην ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων των ΗΠΑ ήταν η απάντηση σε συγκεκριμένες απειλές ενάντια στην αμερικανική ζωή και έδαφος. Σήμερα, χάρις τη νέα τεχνολογία και την παγκοσμιοποίηση, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία απειλών από ποτέ. Μια εισβολή από εχθρική δύναμη σε αμερικανικό έδαφος είναι απίθανη, όμως δεν είναι καθόλου απίθανη μια προσβολή των Ηνωμένων Πολιτειών από βαλλιστικούς πυραύλους, πυρηνικά, χημικά ή βιολογικά όπλα, μια τρομοκρατική επίθεση και, λόγω της ολοένα και περισσότερο εξαρτώμενης από το διαδίκτυο φύσης της οικονομίας και των υποδομών των ΗΠΑ, μια επίθεση στον κυβερνοχώρο. Σε απάντηση όλων αυτών των απειλών οι Ηνωμένες Πολιτείες αγωνίζονται συνεχώς να αναπτύσσουν τις κατάλληλες αμυντικές ικανότητες.

2.2.3 Η διατήρηση της ισορροπίας των δυνάμεων

Αν η προστασία της πατρίδας ήταν ο μοναδικός σκοπός της πολιτικής εθνικής ασφάλειας, αυτό θα μπορούσε εύκολα να επιτευχθεί με την ανέγερση ενός τόσο μεγάλου τοίχου για την παροχή προστασίας από τους άμεσους φυσικούς κινδύνους, αγνοώντας όλες τις άλλες απειλές στο εξωτερικό. Όμως αυτό δεν είναι αρκετό. Παράλληλα με την ανάπτυξη ενός συστήματος πυραυλικής άμυνας για να προφυλαχθούν από μια πυρηνική επίθεση οι ΗΠΑ, πρέπει να διαχειριστούν και τις σχέσεις με τις πυρηνικές δυνάμεις για να αποτραπεί ένας πόλεμος. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες ασκούν μια σειρά αλληλένδετων και προσαρμοσμένων στρατηγικών εξισορρόπησης με τις μεγάλες δυνάμεις και ιδιαίτερα τις πυρηνικές.

Μια εξωτερική πολιτική που βασίζεται στην εξισορρόπηση ισχύος μπορεί να δείχνει σήμερα αναχρονιστική, καθώς τελευταία επικρατεί η άποψη ότι ο κλασικός πόλεμος έχει πεθάνει, οι συγκρούσεις των μεγάλων δυνάμεων έχουν παρέλθει και

ο ανταγωνισμός πλέον λαμβάνει χώρα μέσω του εμπορίου και της οικονομίας. Όμως η άποψη αυτή απέχει πολύ από την πραγματικότητα.

Εκτός από τη Ρωσία και την Κίνα, υπάρχουν επιπλέον τρεις πυρηνικές δυνάμεις εχθρικές προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Βόρεια Κορέα και το Ιράν είναι ορκισμένοι εχθροί των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ και το Πακιστάν κινείται προς την ίδια κατεύθυνση. Και οι τρεις χώρες έχουν επενδύσει, σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση, σε ένα πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων, που θα μπορούσαν να πλήξουν τους συμμάχους των ΗΠΑ και σύντομα θα είναι σε θέση να παράγουν πυραύλους που θα μπορούσαν να πλήξουν τις ίδιες τις ΗΠΑ.

Η εξισορρόπηση της ισχύος αποτελεί ζωτικό πυλώνα της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ. Στόχος του αμερικανικού ισοζυγίου ισχύος είναι η πρόληψη κάθε προσπάθειας των ανταγωνιστικών κρατών να αποκτήσουν αρκετή ισχύ, για να απειλήσουν την ύπαρξη των Ηνωμένων Πολιτειών, τους συμμάχους τους ή τη φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη.

Το πιο αποδοτικό μέσο με το οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδιώκουν να εξισορροπήσουν τις άλλες μεγάλες δυνάμεις είναι η διατήρηση συμμαχιών με δημοκρατικά κράτη ανά τον κόσμο. Έτσι εξισορροπεί τη Ρωσία μέσω του NATO, την Κίνα και τη Βόρεια Κορέα μέσω ενός δικτύου συμμαχιών με την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, την Ταϊλάνδη, τις Φιλιππίνες και την Ταϊβάν. Οι συμμαχίες αυτές εγγυητές της σταθερότητας στην περιοχή είναι απότοκα της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ.

2.2.4 Τιμωρία παραβατικής συμπεριφοράς

Ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων και οι παραδοσιακές κρατοκεντρικές απειλές δεν είναι τα μόνα που υπονομεύουν τα αμερικανικά συμφέροντα στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας. Αναδυόμενες νέες μη συμβατικές απειλές από εχθρικούς μη κρατικούς δρώντες που δραστηριοποιούνται σε αδύναμα και αποτυχημένα κράτη, όπως οι πειρατές, τρομοκράτες, έμποροι ναρκωτικών και το οργανωμένο έγκλημα, προκαλούν ανησυχία στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η αμερικανική υψηλή στρατηγική αποβλέπει και στην αντιμετώπιση των απειλών αυτών μέσω της επιβολής του νόμου και στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Η ικανότητά αυτών των εχθρικών μη κρατικών δρώντων να απειλήσουν τις Ηνωμένες Πολιτείες έχει μεγεθυνθεί τελευταία μέσω της τεχνολογίας, της παγκοσμιοποίησης και των αποτυχημένων κρατών. Οι μετακινήσεις και η επικοινωνία έχουν γίνει πιο εύκολα, η τεχνολογία έχει κάνει τα όπλα πιο θανατηφόρα, και τα αποτυχημένα κράτη αυξήθηκαν, προσδίδοντάς σ' αυτούς τους δρώντες περισσότερο χώρο για να δρουν με ατιμωρησία.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν μια μακρά ιστορία σε στοχευμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις ή σε ενέργειες επιβολής του νόμου κατά εχθρικών μη κρατικών δρώντων, τόσο στο εσωτερικό τους όσο και διεθνώς. Κατά την τελευταία δεκαετία, αποτελούν την αιχμή του δόρατος μιας σειράς πολυμερών πρωτοβουλιών εναντίον εχθρικών μη κρατικών δρώντων.

2.2.5 Επένδυση στην καλή διακυβέρνηση

Η πρόληψη των απειλών είναι ένας τομέας όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες και η διεθνής κοινότητα έχουν αρκετή ακόμη δουλειά να κάνουν. Οι εχθρικοί μη κρατικοί δρώντες ως επί το πλείστο δρουν σε φτωχά και αδύναμα κράτη. Τα αποτυχημένα κράτη εγκυμονούν σοβαρές απειλές για την περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένων των μετακινήσεων εξεγερμένων (Λιβερία, Ουγκάντα), του οργανωμένου εγκλήματος και των δικτύων διακίνησης ναρκωτικών (Νοτιοανατολική Ευρώπη, Κεντρική Ασία), της πειρατείας (Σομαλία, τη Νοτιοανατολική Ασία), την πανδημία της νόσου (AIDS), της οικολογικής καταστροφής και της περιστασιακής παγκόσμιας τρομοκρατικής οργάνωσης (Αφγανιστάν, Υεμένη). Επανειλημμένα η ιστορία έχει αποδείξει ότι τα αποτυχημένα κράτη, όταν δεν αντιμετωπιστούν προκαλούν ζημιά στους γείτονες, σε ολόκληρη την περιοχή και περιστασιακά ακόμη και στην ίδια τη διεθνή τάξη.

Η διεθνής κοινότητα έχει λίγες επιλογές να απαντήσει σε αυτές τις απειλές. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι σύμμαχοί τους θα μπορούσαν απλά να αγνοήσουν τα προβλήματα, να επιτρέψουν την αναρχία να επικρατήσει στα αποτυχημένα κράτη, και να πληρώνουν ολοένα και υψηλότερο κόστος για να απομονωθούν και να ξεκινήσουν στοχευμένα χτυπήματα ενάντια στην αυξανόμενη ισχύ απατεώνων δρώντων. Αλλά η επιλογή αυτή εκτός του ότι είναι κοντόφθαλμη και αγνοεί την πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης, είναι βέβαιο ότι μακροπρόθεσμα θα κοστίσει περισσότερο. Στο άλλο άκρο του φάσματος, η διεθνής κοινότητα θα

μπορούσε να συστήσει ένα σύστημα κηδεμονίας, σύμφωνα με το οποίο οι περιφερειακές δυνάμεις θα αναλάβουν την ευθύνη για την τήρηση της τάξης στις γειτονιές τους. Αυτή η επιλογή, επίσης, δεν είναι ρεαλιστική, διότι δεν υπάρχει πολιτική βούληση για νέας μορφής ιμπεριαλισμό, υπό οποιοδήποτε πρόσχημα, είτε μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είτε στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Μεταξύ αυτών των δύο επιλογών βρίσκεται η μέση λύση και λιγότερο κακή εναλλακτική για τη διεθνή κοινότητα. Είναι η αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων της φτώχειας και της αποσάθρωση των κρατών, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση της ανάπτυξης και την εγκαθίδρυση μιας υπεύθυνης διακυβέρνησης σε κράτη όπου αυτή λείπει. Τέτοιες παρεμβάσεις λαμβάνουν τη μορφή πολιτικών και αναπτυξιακών βοηθειών σε χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα. Δηλαδή, εκτός από τα φτωχά κράτη δίνεται βοήθεια και σε «χώρες μεσαίου εισοδήματος» με την αιτιολόγηση είναι ότι τα συστήματα διακυβέρνησής τους δεν έχουν ανταποκριθεί αρκετά ικανοποιητικά σε πολιτικές αλλαγές. Αυτό σημαίνει δυσλειτουργική διακυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών συστημάτων που αποκλείουν τους φτωχούς, διαφθορά και δημόσιες κοινωνικές δομές που αποτυγχάνουν να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες των φτωχών. Τέτοια ιδρύματα είναι το DfID της Βρετανίας, η USAID των ΗΠΑ, το SIDA της Σουηδίας, η CIDA του Καναδά, το GTZ της Γερμανίας, η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ. Φυσικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι εταίροι της δεν έχουν τη δυνατότητα ή το ενδιαφέρον να παρέμβουν και να διορθώσουν κάθε αποτυχημένο κράτος, ούτε και έχουν αρκετά χρήματα για να φέρουν ευημερία σε κάθε αναπτυσσόμενη χώρα.

Οι ΗΠΑ έχουν κατανοήσει απόλυτα ότι, αν η αστάθεια δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα, μπορεί να εξαπλωθεί και μια κρατική αποτυχία μπορεί τελικά να εξελιχθεί σε συστημική απειλή για την φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη. Επενδύοντας στην σταθερότητα, ακόμα και σε περιοχές περιφερειακής στρατηγικής σημασίας, μπορεί τελικά να δημιουργήσουν την ευκαιρία, επενδύοντας στη δημοκρατία και μελλοντικά να αποκτήσουν έναν ακόμη σύμμαχο.

2.3 Μεθοδολογία διαμόρφωσης υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ

Η διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής Ασφαλείας και της Εθνικής Στρατιωτικής Στρατηγικής χρησιμοποιεί μια μεθοδολογία που βοηθά στην εξέταση των βασικών σταδίων της διαδικασίας, από τον καθορισμό των εθνικών

συμφερόντων μέχρι τον καθορισμό μιας αποτελεσματικής στρατηγικής. Η μεθοδολογία για τον εντοπισμό των εθνικών συμφερόντων και την ανάπτυξη της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας και Εθνικής Στρατιωτικής Στρατηγικής που διδάσκεται στη Σχολή Πολέμου του Στρατού των ΗΠΑ (USAWC) αναπτύχθηκε από τους H. Richard Yarger και George F. Barber.³²

Τα στάδια αυτής της μεθοδολογίας είναι:

- 1^ο: Εθνικές Αξίες
- 2^ο: Εθνικά Συμφέροντα
- 3^ο: Στρατηγική Αξιολόγηση
- 4^ο: Εθνική Πολιτική
- 5^ο: Εθνική Στρατηγική
- 6^ο: Στρατιωτική Στρατηγική
- 7^ο: Εκτίμηση Κινδύνου

α. Εθνικές αξίες

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας προέρχεται από την αξιολόγηση των εθνικών αξιών, όπως αυτές ορίζονται μέσα στο παγκόσμιο περιβάλλον. Οι εθνικές αξίες των ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν τη νομική, φιλοσοφική και ηθική βάση για τη συνέχιση του συστήματος τους. Οι αξίες αυτές προσδίδουν την αίσθηση του εθνικού σκοπού. Τις συναντάμε σε έγγραφα ίδρυσης του αμερικανικού έθνους, όπως η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και το Σύνταγμα και εκφράζονται σε Προεδρικές Διακηρύξεις όπως το Δόγμα Μονρόε και η Διακήρυξη Χειραφέτησης. Το έγγραφο της Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας προσδιορίζει τις βασικές αμερικανικές αξίες. Ιστορικές δράσεις και αντιδράσεις και η κοινή γνώμη συχνά εκφράζουν τις αξίες σαν να είναι περιστασιακές και τροποποιούνται με την πάροδο του χρόνου. Οι αξίες είναι επίσης συχνά αντιφατικές μεταξύ τους. Παρόλα αυτά οι

³² H. Richard Yarger and George F. Barber, «The U.S. Army War College Methodology for Determining Interests and Levels of Intensity» Πηγή ο διαδικτυακός τόπος της Σχολής Πολέμου του Στρατού των ΗΠΑ <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/natinte.htm> Η μεθοδολογία αυτή προσαρμόστηκε από το Υπουργείο Εθνικής Ασφάλειας και Στρατηγικής (Department of National Security and Strategy), "War, National Policy & Strategy" (Carlisle, PA: U.S. Army War College, 1997) σελ. 118-125.

εθνικές αξίες των ΗΠΑ είναι η βάση για την ανάπτυξη των εθνικών τους συμφερόντων και κάθε αμερικανός στρατηγιστής θα πρέπει να είναι γνώστης αυτών των εθνικών αξιών.

β. Εθνικά Συμφέροντα

Τα έθνη, όπως και τα άτομα, έχουν συμφέροντα, τα οποία προέρχονται από τις έμφυτες αξίες τους και αντιλαμβάνονται σκοπούς, που παρακινούν τις πράξεις τους. Τα εθνικά συμφέροντα είναι αντιληπτές ανάγκες και φιλοδοξίες ενός έθνους σε σχέση με το διεθνές περιβάλλον. Τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ καθορίζουν τη συμμετοχή τους στον υπόλοιπο κόσμο, είναι το σημείο όπου εστιάζουν οι ενέργειές τους, και η αφετηρία της διαδικασίας για τον καθορισμό των εθνικών στόχων και τη διαμόρφωση της πολιτικής και στρατηγικής εθνικής ασφάλειας. Τα εθνικά συμφέροντα εκφράζονται ως μια επιθυμητή κατάσταση. Οι δηλώσεις των εθνικών συμφερόντων δεν περιλαμβάνουν ρήματα ούτε δράσεις. Για παράδειγμα ως εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ αναφέρεται η "Εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της χώρας" και όχι "Προστασία της εθνικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας".

Οι θεωρητικοί της πολιτικής επιστήμης κατηγοριοποιούν τα εθνικά συμφέροντα για να διακρίνουν τα βασικά είδη και εφαρμόζουν τα επίπεδα έντασης για να δείξουν την προτεραιότητα ή την κρισιμότητα του καθενός ξεχωριστά. Η μεθοδολογία του USAWC κατηγοριοποιεί τα εθνικά συμφέροντα σε τέσσερις κατηγορίες και διακρίνει τρία επίπεδα έντασης.

Οι κατηγοριοποίηση είναι το μέσο που βοηθά στην οργάνωση. Επειδή η κατανομή είναι τεχνητή, ένα συμφέρον μπορεί να παρατηρηθεί σε πολλές κατηγορίες. Έτσι, ενώ η «πρόσβαση στο πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου» ως εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ κατέχει μια πρωτεύουσα θέση για την "οικονομική ευημερία", απαντάται και σε άλλες κατηγορίες, όπως «προώθηση των αξιών» βασισμένη στην αξία της ελεύθερης διακίνησης του εμπορίου. Οι τέσσερις κατηγορίες που χρησιμοποιούνται από το USAWC είναι:

(1) Υπεράσπιση της πατρίδας: Αναφέρεται στην προστασία από επιθέσεις στο έδαφος και τους ανθρώπους του έθνους-κράτους, προκειμένου να

εξασφαλιστεί η επιβίωση με τις θεμελιώδεις αξίες και τα πολιτικά συστήματα ανέπαφα. Αυτό γενικά σημαίνει φυσική ασφάλεια.

(2) Οικονομική Ευημερία: Αφορά στην επίτευξη των συνθηκών στο διεθνές περιβάλλον που ασφαλίζουν την οικονομική ευημερία του έθνους.

(3) Προώθηση των αξιών: Αναφέρεται στην εγκαθίδρυση της νομιμότητας ή την επέκταση των θεμελιωδών αξιών του έθνους, όπως το ελεύθερο εμπόριο, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, κλπ

(4) Ευνοϊκή Παγκόσμια Τάξη: Αναφέρεται σε εκείνο το σκοπό που δηλώνει ότι προωθεί τις συνθήκες που είναι ευνοϊκές για τις αξίες και τους θεμελιώδεις σκοπούς του έθνους, όπως η σταθερότητα και δημοκρατικές κυβερνήσεις.

Η ένταση των συμφερόντων είναι ένα μέσο για τον προσδιορισμό της προτεραιότητας ή της κρισιμότητας των συμφερόντων, αναγνωρίζοντας ότι χωρίς αυτή την ιεράρχηση, υπάρχει πιθανότητα αναντιστοιχίας των στόχων (σκοπών) με τους πόρους (μέσα). Τα επίπεδα έντασης συνάγονται από την απάντηση στο ερώτημα: Τι θα συμβεί αν το συμφέρον δεν είναι αντιληπτό; Το USAWC χρησιμοποιεί τα ακόλουθα τρία επίπεδα έντασης:

1^ο: Ζωτικά, τα οποία αν δεν εκπληρωθούν, θα έχουν άμεση συνέπεια σε κρίσιμα εθνικά συμφέροντα.

2^ο: Σημαντικά, τα οποία αν δεν εκπληρωθούν, θα οδηγήσουν σε ζημιά η οποία τελικά θα επηρεάσει κρίσιμα εθνικά συμφέροντα.

3^ο: Περιφερικά, τα οποία αν δεν εκπληρωθούν, θα οδηγήσουν σε ζημιά που είναι απίθανο να επηρεάσει κρίσιμα εθνικά συμφέροντα. Δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι τα ενδιαφέροντα αυτά δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστούν. Απλώς παρέχεται μια σχετική εικόνα της σημασίας τους σε σχέση με την εθνική ευημερία.

γ. Στρατηγική διαδικασία αξιολόγησης

Μετά τη κατάταξη των συμφερόντων σε κατηγορίες και επίπεδα έντασης, το επόμενο βήμα είναι η στρατηγική αποτίμηση. Η στρατηγική

αξιολόγηση εξετάζει τα εσωτερικά και διεθνή περιβάλλοντα για να εξακριβώσει τις δυνάμεις και τις τάσεις που θίγουν τα εθνικά συμφέροντα και να καθορίσει τις προκύπτουσες απειλές και ευκαιρίες. Κατά την αξιολόγηση της σχέσης μιας εξωτερικής απειλής με ένα εθνικό συμφέρον ασφάλειας, η USAWC χρησιμοποιεί τα ακόλουθα κριτήρια:

- (1) Την αμεσότητα από άποψης χρόνου.
- (2) Τη γεωγραφική εγγύτητα.
- (3) Το μέγεθος.
- (4) "Μολυσματικές" διαστάσεις.
- (5) Συνδεσιμότητα - Πόσοι είναι οι σύνδεσμοι της αλυσίδας των γεγονότων ανάμεσα στην απειλή (κατάσταση / γεγονός) και σε βασικά εθνικά συμφέροντα.

Είναι σημαντικό αυτό το βήμα να γίνει μετά τη κατάταξη των συμφερόντων ανά κατηγορία και επίπεδο έντασης. Το επίπεδο της έντασης του συμφέροντος, ειδικότερα, θα πρέπει να καθοριστεί πριν από μια λεπτομερή ανάλυση των απειλών για το συμφέρον αυτό. Είναι σημαντικό τα συμφέροντα να μη γίνουν μια λειτουργία για συγκεκριμένη απειλή. Αν μια κυβέρνηση ξεκινά με μια αξιολόγηση της απειλής πριν τη σύλληψη των συμφερόντων και των εντάσεων, κινδυνεύει να αντιδράσει στην απειλή με σημαντικές δεσμεύσεις και πόρους που στερούνται ορθολογική σύνδεση με την κρισιμότητα των συμφερόντων. Ορθολογική ανάλυση κόστους-οφέλους, δεν θα πρέπει να επιτρέπεται να επηρεάσει την ένταση του ενδιαφέροντος.

Η αξιολόγηση πρέπει να είναι περισσότερο από μια λίστα θεμάτων ή προκλήσεων. Για να είναι χρήσιμη, μια αξιολόγηση πρέπει να αναλύει και να εξηγεί ποια συμφέροντα των ΗΠΑ θίγονται και με ποιους τρόπους. Η αξιολόγηση θα πρέπει να επιδιώξει να εντοπίσει τις ευκαιρίες και τις απειλές σε σχέση με τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Ως μέρος αυτής της διαδικασίας η αξιολόγηση εξετάζει την εθνική πολιτική και βοηθά στον εντοπισμό προτάσεων για την τροποποίηση των υφιστάμενων πολιτικών.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη συγκεκριμένη διαδικασία, ακολουθεί η περιγραφή της στρατηγικής αξιολόγησης, σε τέσσερα βήματα:

Βήμα 1ο: Προσδιορίζουμε τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ

- α. Από την κατανόηση των εθνικών αξιών και του παγκόσμιου περιβάλλοντος.
- β. Κατά κατηγορία: υπεράσπιση της πατρίδας, οικονομική ευημερία, προώθηση των αξιών και ευνοϊκή παγκόσμια τάξη.
- γ. Κατά επίπεδο έντασης: ζωτικής σημασίας, σημαντικά, περιφερικά.

Βήμα 2ο: Εντοπισμός και αξιολόγηση προκλήσεων στα συμφέροντα των ΗΠΑ

- α. Αμυντικές Τάσεις (Απειλές - Ευκαιρίες)
- β. Οικονομικές Τάσεις (Απειλές - Ευκαιρίες)
- γ. Τάσεις Παγκόσμιας Τάξης (Απειλές - Ευκαιρίες)
- δ. Τάσεις Προώθησης Αξιών (Απειλές - Ευκαιρίες)

Βήμα 3ο: Σύγκριση με την Εθνική Στρατηγική των ΗΠΑ. Εξετάζουμε και αναλύουμε τα σημεία που η εκτίμησή μας συμφωνεί ή διαφωνεί με την τρέχουσα στρατηγική εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ, καθώς και τους λόγους που διαφωνεί.

Βήμα 4ο: Διαμόρφωση Πολιτικής. Με βάση την αξιολόγηση αυτή, αναπτύσσουμε προτάσεις πολιτικής για την εθνική, διπλωματική, οικονομική και στρατιωτική πολιτική που πρέπει να αλλάξει σήμερα αλλά και στο μέλλον για την προστασία από τις απειλές και για να επωφεληθούμε από τις εμφανιζόμενες ευκαιρίες.

δ. Εθνική Πολιτική

Για να διασφαλίσουμε τα εθνικά μας συμφέροντα, η εθνική πολιτική ηγεσία καθορίζει τις πολιτικές για να καθοδηγήσει τη διαμόρφωση μιας εθνικής

στρατηγικής. Εθνική πολιτική είναι μια ευρεία πορεία δράσης ή δηλώσεις του προσανατολισμού και στόχων που υιοθετήθηκαν από την κυβέρνηση σε εθνικό επίπεδο για την επίτευξη των εθνικών συμφερόντων. Μπορεί να βρεθεί σε διάφορα έγγραφα, ομιλίες, δηλώσεις πολιτικής, καθώς και άλλες δηλώσεις για λογαριασμό της κυβέρνησης από διάφορους αξιωματούχους. Ο Πρόεδρος, ο Γραμματέας του κράτους, και ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας, είναι βασικοί παράγοντες στη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Με βάση την πολιτική εθνικής ασφάλειας διατυπώνεται στη συνέχεια η εθνική στρατηγική ασφάλειας.

ε. **Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας**

Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, ή εθνική στρατηγική, ή υψηλή στρατηγική, όπως αναφέρθηκε και στο 1ο κεφάλαιο, είναι η τέχνη και η επιστήμη της χρησιμοποίησης όλων των στοιχείων της εθνικής ισχύος κατά τη διάρκεια της ειρήνης και του πολέμου για τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων. Το USAWC αναφέρει ότι η διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής απασχολεί τη στρατηγική διαδικασία σκέψης που βασίζεται στη χρήση των σκοπών, μεθόδων και μέσων. Τα συμφέροντα επιδιώκονται με τη χρήση των συντελεστών ισχύος του έθνους. Το σύνολο των συντελεστών ισχύος ενός κράτους περιλαμβάνει τους φυσικούς συντελεστές όπως η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι φυσικοί πόροι και τους κοινωνικούς συντελεστές, όπως η πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ισχύς, και οι πληροφορίες. Οι συντελεστές ισχύος είναι τα βασικά μέσα σε εθνικό επίπεδο. Από τους συντελεστές ισχύος προέρχονται οι πόροι για τη στρατηγική.

Όλοι οι συντελεστές ισχύος μπορούν να εφαρμοστούν με ένα ελαφρύ άγγιγμα (soft power), όπως όταν γίνεται προσπάθεια με τη διπλωματία να πεισθεί μια άλλη χώρα να υποστηρίξει ένα σχέδιο δράσης, όπως επίσης μπορούν να εφαρμοστούν και με ένα βαρύ χέρι (hard power), στην περίπτωση που οι ίδιοι αυτοί διπλωμάτες απειλούν με χρήση βίας (χρήση πυρηνικών όπλων). Ο στρατός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εισβάλει σε ένα άλλο κράτος ή απλώς για να κάνει επίδειξη δύναμης ή να συμμετέχει σε μια άσκηση στο πλαίσιο ενεργειών οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Η ισχύς χρησιμοποιείται για να επηρεάσει, να υποστηρίξει, να επιβάλει ή να εξαναγκάσει.

Η εφαρμογή ενός συγκεκριμένου συντελεστή ισχύος μπορεί να έχει αντίκτυπο μόνο στο δικό του τομέα, ή όπως συνηθέστερα συμβαίνει, να έχει επιπτώσεις και πέρα από την ιδιαίτερη κατάσταση που το προκάλεσε. Στο πιο πάνω παράδειγμα, η απειλή για χρήση πυρηνικών όπλων θα μπορούσε να προκαλέσει κινητοποίηση στρατιωτικών μονάδων και των δύο χωρών ή να τεθούν σε κατάσταση αυξημένης επιφυλακής, πολιτικές συζητήσεις επί των όρων των συμφωνιών αμοιβαίας ασφάλειας, επίδραση στη χρηματιστηριακή αγορά και μια επακόλουθη πίεση σε φορολογούμενους πολίτες, σε όλο τον κόσμο.

Η διατύπωση της εθνικής στρατηγικής γίνεται χρησιμοποιώντας τη διαδικασία στρατηγικής σκέψης:

- (1) Εθνικοί στόχοι - Σκοποί.
- (2) Εθνική Στρατηγική - Μέθοδος.
- (3) Εθνικοί Πόροι - Μέσα.

Μια στρατηγική προέρχεται από τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ και πρέπει να είναι υποστηρικτική της εθνικής πολιτικής. Ο προσδιορισμός γίνεται ως προς το ποιοι στόχοι των ΗΠΑ (σκοποί) θα πρέπει να ολοκληρωθούν προκειμένου να προωθηθούν τα εθνικά συμφέροντα. Μετά πρέπει να σκεφτούμε πώς οι διάφοροι συντελεστές ισχύος θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των στόχων αυτών (μέθοδος). Και στη συνέχεια, υπολογίζουμε κατά πόσον μπορούν ή όχι οι ΗΠΑ να εξασφαλίσουν αρκετούς πόρους (μέσα) όπως ανθρώπινο δυναμικό, υλικό, χρήματα, κλπ, για την επίτευξη των στόχων αυτών. Εάν οι στόχοι δεν προβάλλουν τα εθνικά συμφέροντα, η στρατηγική δεν πετυχαίνει τους στόχους, ή αν δεν διατίθενται τα απαραίτητα μέσα για την υποστήριξη της στρατηγικής, το μοντέλο αυτής της στρατηγικής δεν είναι ισορροπημένο. Ένα μη ισορροπημένο μοντέλο στρατηγικής αφήνει δύο επιλογές, να την αξιολογήσουμε εκ νέου στο σύνολο της ή να δεχθούμε κάποιο ρίσκο.

Από την Εθνική Πολιτική και την Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας θα προκύψει η Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική.

στ. Στρατιωτική Στρατηγική

Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική είναι η τέχνη και η επιστήμη της χρησιμοποίησης των ενόπλων δυνάμεων της χώρας προκειμένου να διασφαλιστούν οι στόχοι της εθνικής πολιτικής με την εφαρμογή της βίας ή την απειλή χρήσης βίας. Η στρατιωτική στρατηγική έχει νόημα μόνο στο πλαίσιο της πολιτικής. Όπως επισημαίνει και ο Κλάουζεβιτς “ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα”. Ως εκ τούτου, ο πόλεμος και η στρατιωτική στρατηγική, υποστηρίζουν την πολιτική του κράτους στην επιδίωξη των εθνικών του συμφερόντων. Η στρατιωτική στρατηγική επίσης χρησιμοποιεί τη διαδικασία στρατηγικής σκέψης που βασίζεται στη χρήση των σκοπών, μεθόδων και μέσων.

Η Εθνική Πολιτική και οι στόχοι της Στρατηγικής θα πρέπει να μεταφραστούν σε σαφείς, περιεκτικούς και εφικτούς στρατιωτικούς στόχους. Οι στρατιωτικοί στόχοι δηλώνουν τι πρέπει να επιτευχθεί με το στρατιωτικό συντελεστή ισχύος. Ως γενικός κανόνας, οι στρατιωτικοί στόχοι θα πρέπει να είναι κατάλληλοι, ρητοί, πεπερασμένοι, εφικτοί και να εξασφαλίζουν άμεσα ένα ή περισσότερα συμφέροντα, όπως εκφράζονται στην πολιτική.

Είναι σημαντικό για τον προσδιορισμό ενός στρατιωτικού στόχου να τοποθετούμε ένα κατάλληλο ρήμα για κάθε συμφέρον που εντοπίζεται. Για παράδειγμα, συμφέρον: πρόσβαση σε πρώτες ύλες , στόχος: να εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε πρώτες ύλες.

Εάν δεν δύναται να καθορισθεί ένας στρατιωτικός στόχος για να ικανοποιηθεί ένα συγκεκριμένο εθνικό συμφέρον, τότε η πολιτική επιλογή για χρησιμοποίηση της στρατιωτικής ισχύος πρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση.

Η Στρατιωτική Στρατηγική αποτελεί τις γενικές κατευθύνσεις δράσης ή τον τρόπο με το οποίο μια στρατιωτική δύναμη θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Απαντά δηλαδή στο ερώτημα “πώς” . Εδώ είναι το σημείο που εισέρχεται στο παιχνίδι η πρωτοτυπία, τη φαντασία και η δημιουργικότητα της στρατηγικής. Όπως παρατήρησε ο Κλάουζεβιτς, “υπάρχουν πολλοί τρόποι για να επιτευχθεί ένας συγκεκριμένος σκοπός, προφανώς πολλοί μπορεί να είναι σωστοί, αλλά η πραγματική ιδιοφυΐα έγκειται στην εύρεση του καλύτερου”. Οι γενικοί κανόνες είναι οι εξής:

(1) Κάθε στρατιωτικός στόχος πρέπει να έχει ένα ή περισσότερα σχέδια που να παρουσιάζουν με λεπτομέρειες το πώς τα μέσα (πόροι) σχετίζονται με τους σκοπούς (στόχους).

(2) Η Στρατηγική αντιπροσωπεύει την προτιμώμενη επιλογή από τους δυνατούς τρόπους δράσης που εξετάζονται.

(3) Η Στρατηγική επίσης πρέπει να αναφέρεται λεπτομερώς στο πότε, το πού, τις φάσεις, τη συνέχεια, τους ρόλους, τις προτεραιότητες, κ.λπ., κατά περίπτωση.

Για παραδείγματα, αν το εθνικό συμφέρον είναι “Πρόσβαση στο πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής”, ο στόχος θα είναι “Εξασφάλιση των θαλασσίων γραμμών συγκοινωνιών (SLOCs) για τη Μέση Ανατολή” και η στρατηγική πρέπει να προβλέπει σε καιρό ειρήνης μια περιοδική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Ινδικό Ωκεανό των Ναυτικών Δυνάμεων των ΗΠΑ και των επιβιβασμένων σε αυτές χερσαίων δυνάμεων, ώστε να είναι έτοιμες να έχουν πλήρη παρουσία σε περίοδο κρίσης και να είναι προετοιμασμένοι για την επίτευξη ναυτικής υπεροχής στη Μεσόγειο και στον Ινδικό Ωκεανό σε καιρό πολέμου.

Τέλος, η στρατηγική πρέπει να χρησιμοποιεί στρατιωτικούς πόρους, δηλαδή οι στρατιωτικές δυνάμεις και τα μέσα να συνεπάγονται από τους στόχους που προσδιορίστηκαν. Οι στρατιωτικοί πόροι συχνά αναφέρονται ως δυνάμεις (Μεραρχίες, Σμήνη, Ναυτικές ομάδες), αλλά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν πράγματα όπως ο χρόνος, προσπάθεια, οργάνωση, οι άνθρωποι, κ.λπ.

Οι γενικοί κανόνες είναι οι εξής:

(1) Οι στρατιωτικοί πόροι πρέπει να προσδιορίζονται για κάθε στόχο αρθρωτά.

(2) Η δυνατότητα υποστήριξης των δυνάμεων θα πρέπει να αντιμετωπίζει (τις στρατηγικές μεταφορές, τη διάρκεια, τη στήριξη του κράτους υποδοχής, τις ενισχύσεις, κλπ).

ζ. Εκτίμηση Κινδύνου

Καθώς σχεδόν καμία στρατηγική δεν έχει επαρκείς πόρους για την

πλήρη διασφάλιση της επιτυχίας, μια τελική και ουσιαστική δοκιμή είναι να εκτιμήσουμε τον κίνδυνο της περιορισμένης αντί της πλήρους επίτευξης των στόχων. Εφόσον πλέον ο κίνδυνος αποτελεί μέρος της δουλειάς μας στον σύγχρονο κόσμο, ο περιορισμός της έκτασης του είναι το πρώτο βήμα για τη μείωση των επιπτώσεών του. Αυτή η διαδικασία σκέψης ισχύει το ίδιο για την Εθνική Στρατηγική, την Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική και Στρατιωτική Στρατηγική του θεάτρου επιχειρήσεων. Όταν ο κίνδυνος φαίνεται να είναι πέρα από τα όρια του παραδεκτού, η στρατηγική πρέπει να αναθεωρηθεί. Υπάρχουν τρεις τρόποι και αυτοί είναι: με μείωση των στόχων, ή με αλλαγή στρατηγικής, ή με αύξηση των πόρων.

Αυτή η μεθοδολογία βασίζεται στους συντελεστές της εθνικής ισχύος και είναι μια κατευθυντήρια γραμμή που βοηθά σημαντικά. Όμως στο τέλος η στρατηγική θα αναπτυχθεί σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χρόνου, του τόπου, των συνθηκών και των προσωπικοτήτων που εμπλέκονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1 Γενικό πλαίσιο

Ο πρωταρχικός στόχος των ΗΠΑ είναι πλέον η εδραίωση μιας παγκόσμιας ηγεμονίας, στερώνοντας παράλληλα το δικαίωμα αυτό στους ανταγωνιστές της. Με κυρίαρχη αυτήν την τάση στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα η προσαρμογή στις νέες συνθήκες δεν γίνεται απολύτως ομαλά. Άλλωστε οι πόλεμοι που ακολούθησαν, αποδεικνύουν την προσπάθεια των ΗΠΑ να επεκτείνουν την επιρροή τους σε περιοχές που ήταν απύσες κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, ώστε να μην υπάρξει στρατηγικό κενό, που θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί άλλη δύναμη, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση ή η Ρωσία. Οι πόλεμοι για την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας λοιπόν, αλλά και η Μέση Ανατολή, γίνονται πεδία εφαρμογής της Νέας Διεθνούς Τάξεως την οποία είχε εξαγγείλει ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζώρτζ Μπους ο πρεσβύτερος τον Ιανουάριο του 1991 λίγες ώρες πριν την επίθεση εναντίον του Ιράκ.

Ένα από τα πιο σημαντικά θέματα στο αμερικανικό πολιτικό τοπίο είναι η διαδικασία χάραξης εξωτερικής πολιτικής και στον συνεχώς εξελισσόμενο κόσμο μας που χαρακτηρίζεται από την τάση για παγκοσμιοποίηση, η δυναμική αυτή αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα. Οι υπεύθυνοι χάραξης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έχουν να αντιμετωπίσουν νέες προκλήσεις λόγω των πολλών νεοεμφανιζόμενων επιδράσεων, αλλά και να επιλύσουν τα παραδοσιακά οικονομικά και πολιτικά ζητήματα. Οι διεθνείς σχέσεις έχουν γίνει όλο και πιο περίπλοκες κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Κατά τη διάρκεια της ιστορίας, πολλοί Πρόεδροι των Ηνωμένων Πολιτειών είχαν τις δικές τους απόψεις για το πώς πρέπει να αλληλεπιδρούν με τον υπόλοιπο κόσμο, οι πολιτικές τους. Οι απόψεις αυτές που ονομάζεται δόγματα ήταν συχνά, αν όχι πάντα, διαφορετικές. Κατά τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, οι Πρόεδροι των ΗΠΑ είχαν ο καθένας το δικό του δόγμα και αυτά θα επιχειρήσω να σας παρουσιάσω στη συνέχεια.

Η προεδρία των τελευταίων τεσσάρων προέδρων των ΗΠΑ καλύπτει λιγότερο από τρεις δεκαετίες, αλλά είναι μια περίοδος κατά την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπως βγήκαν νικητές από τον πόλεμο, απολαμβάνουν ένα βαθμό διεθνούς κυριαρχίας που είναι πρωτοφανής στην ιστορία του κόσμου. Αυτοί οι τέσσερις Αμερικανοί πρόεδροι δεν ήταν απλώς οι αρχηγοί του κράτους των ΗΠΑ, αλλά εκ των πραγμάτων οι ηγέτες του κόσμου.

3.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας George H. W. Bush

Ο George H. W. Bush (πρόεδρος ΗΠΑ 1989-1993), έχοντας προηγουμένως διατελέσει αντιπρόεδρος επί προεδρίας Reagan, αποδείχθηκε ότι ήταν άριστα προετοιμασμένος να ανταποκριθεί στις διεθνείς προκλήσεις της εποχής του και χειρίστηκε με εξαιρετική δεξιοτεχνία τη ραγδαία μετεξέλιξη του διεθνούς συστήματος την κρίσιμη περίοδο των ετών 1989 - 1991. Ο Bush όχι μόνο δε συνεισέφερε στη δογματική του ψυχρού πολέμου, αλλά αντιθέτως διακήρυξε το τέλος του και ενθάρρυνε τους ηγέτες της Δύσης να ξεπεράσουν το δόγμα “containment” που αφορούσε την ανάσχεση της Ρωσίας. Στο πλαίσιο αυτής της κατάργησης του δόγματος της ανάσχεσης, ο Bush ξεκίνησε το 1989 τις συνομιλίες με τον πρόεδρο της Σοβιετικής Ένωσης για τη δραστική μείωση του διηπειρωτικού πυρηνικού οπλοστασίου τους και πρότεινε την αμοιβαία περικοπή των συμβατικών δυνάμεων τους, η οποία κατέληξε στην υπογραφή της Συνθήκης περί Συμβατικών Δυνάμεων CFE (Conventional Forces in Europe την 19-11- 1990).

Εκείνη την περίοδο οι κεντρικές διεθνείς εξελίξεις περιστρέφονταν γύρω από το γερμανικό ζήτημα και την έναρξη των εσωτερικών διαδικασιών διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης.

Η θετική στάση του Bush στην επανένωση της Γερμανίας οφειλόταν αφενός στη δεσπόζουσα θέση των ΗΠΑ στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και αφετέρου στο γεγονός ότι οι ΗΠΑ ήταν η μόνη μεγάλη δύναμη του ευρωατλαντικού χώρου που δεν θεώρησε ότι απειλούνταν από αυτή τη μεγάλη γεωπολιτική αλλαγή που θα επερχόταν στο κέντρο της Ευρώπης. Η πολιτική που ακολούθησε ο Bush στο θέμα της γερμανικής επανένωσης στα πλαίσια του NATO και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποσόβησε το ενδεχόμενο να αναβιώσει ο γερμανικός εθνικισμός και εξασφάλισε μία ενωμένη Γερμανία, που παραμένει στις αρχές του 21ου αιώνα

σταθερός σύμμαχος των ΗΠΑ, καθιστώντας αδιανόητη τουλάχιστον προς το παρόν την απομάκρυνση της Ευρώπης από τις ΗΠΑ που προέβλεψαν δομικοί ρεαλιστές όπως ο Kenneth Waltz μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου.³³

Τον Αύγουστο του 1990 το επίκεντρο των διεθνών εξελίξεων μετατοπίζεται από τη Γερμανία στη Μέση Ανατολή, όπου το Ιράκ εισβάλλει στο Κουβέιτ και το προσαρτά, προκαλώντας αναταραχή στην ευρύτερη περιοχή του Περσικού Κόλπου. Ο πόλεμος του Κόλπου (1990-91) εναντίον του Ιράκ φέρνει στο προσκήνιο τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μ. Ανατολή και προβάλλει τον ηγετικό ρόλο τους στις επιχειρήσεις επιβολής μιας «Νέας Παγκοσμίας Τάξης», που θα εγγυάται την ειρήνη και σταθερότητα στον ευρύτερο Μεσανατολικό χώρο, δύο βασικές προϋποθέσεις στην απρόσκοπτη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας.

Ο πρόεδρος Bush κατόρθωσε, για πρώτη φορά στη ιστορία, να συσπειρώσει τις ευρωπαϊκές και αραβικές δυνάμεις σε ένα διεθνή συνασπισμό, υπό την εντολή των Η.Ε. Πρόκειται για τον πρώτο κλασσικό πόλεμο του 21ου αιώνα, με τη χρήση επαναστατικών πολεμικών μέσων της σύγχρονης τεχνολογίας, που προκάλεσαν τη συντριβή μεγάλου μέρους των ιρακινών ενόπλων δυνάμεων με ελάχιστες συμμαχικές απώλειες. Μετά την απελευθέρωση του Κουβέιτ, ο πρόεδρος Bush δεν ανέτρεψε τον Saddam Husein, απόφαση για την οποία δέχθηκε σκληρότατη κριτική στο εσωτερικό των ΗΠΑ, αφενός διότι δεν ήθελε να εμπλακεί στα προβλήματα της διακυβέρνησης του Ιράκ και αφετέρου διότι ήθελε να διατηρήσει ένα Ιράκ ισχυρό, για να εξισορροπεί το Ιράν και τη Συρία. Απλά αρκέστηκε στην επιβολή ορισμένων όρων στο Ιράκ για τον τερματισμό του πολέμου, που αφορούσαν σε ζώνες απαγόρευσης των στρατιωτικών πτήσεων στον βορρά και στον νότο, αλλά και στην καταστροφή των όπλων μαζικής καταστροφής (πυρηνικών, χημικών και βιολογικών).

Μετά το τέλος του πολέμου του Κόλπου η αμερικανική εξωτερική πολιτική επικεντρώθηκε στα προβλήματα της Σοβιετικής Ένωσης. Η εξωτερική πολιτική του προέδρου Bush χαρακτηρίστηκε από την στήριξη των προσπάθειών του προέδρου Mikhail Gorbachev να επιφέρει μια ελεγχόμενη φιλελευθεροποίηση του κομμουνιστικού καθεστώτος, που όμως κατέληξε στη διάλυση της Σοβιετικής

³³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.370

Ένωσης. Έχοντας αναπτύξει σχέσεις συνεργασίας με τη σοβιετική κυβέρνηση, ο Bush εναντιώθηκε στις αποσχιστικές κινήσεις των σοβιετικών δημοκρατιών, φοβούμενος ότι η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης θα προκαλούσε αστάθεια στην περιοχή και σημαντικά προβλήματα στα διάδοχα κράτη και υποστήριξε τον πρόεδρο Gorbachev να διασώσει τη Σοβιετική Ένωση. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του προέδρου Bush στο ουκρανικό κοινοβούλιο : «Οι Αμερικανοί δεν θα υποστηρίξουν αυτούς που επιδιώκουν την ανεξαρτησία, για να αντικαταστήσουν μια μακρινή τυραννία με έναν τοπικό δεσποτισμό. Δεν θα βοηθήσουν όσους προωθούν έναν αυτοκτονικό εθνικισμό βασισμένο στο εθνικιστικό μίσος», που προκάλεσε έντονη διαμαρτυρία και αποτέλεσε την αφορμή να χαρακτηριστεί ο αμερικανός πρόεδρος ως “αγγελιοφόρος του Mikhail Gorbachev”.

Όμως παρά τις προσπάθειες της η αμερικανική πολιτική αδυνατούσε να διασώσει τη Σοβιετική Ένωση και τελικά οι τρεις μεγάλες δημοκρατίες η Ρωσία με τον πρόεδρό Yeltsin πλέον, η Λευκορωσία και η Ουκρανία αποφάσισαν να καταλύσουν τη Σοβιετική Ένωση στο τέλος του 1991. Στο πρωτοχρονιάτικο τηλεοπτικό μήνυμά του προς τον αμερικανικό λαό στις 31 Δεκεμβρίου 1991 ο Bush δήλωσε μετριοπαθώς: «Για πάνω από σαράντα χρόνια οι ΗΠΑ ηγήθηκαν της Δύσης στον αγώνα κατά του κομμουνισμού και της απειλής που έθετε για τις πιο πολύτιμες αξίες μας. Αυτή η σύγκρουση έχει τελειώσει” , ενώ ένα μήνα αργότερα στην ετήσια ομιλία του προς την ολομέλεια των δύο σωμάτων του Κογκρέσου χρησιμοποιώντας λιγότερο διπλωματική γλώσσα διακήρυξε: “Οι ΗΠΑ κέρδισαν τον ψυχρό πόλεμο”.³⁴

Παρά το γεγονός ότι ο πόλεμος του Περσικού Κόλπου θεωρείται η πιο πετυχημένη μεταπολεμική εκστρατεία των ΗΠΑ και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης επισφράγισε τη νίκη των ΗΠΑ στον ψυχρό πόλεμο, τον Νοέμβριο του 1992 ο Bush έχασε στις προεδρικές εκλογές εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης της περιόδου 1991- 92, που τερμάτισε τη μακροχρόνια περίοδο ανάπτυξης των ΗΠΑ στην δεκαετία του 1980.

3.3 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας Bill Clinton

Η μετα-διπολική περίοδος της δεκαετίας του 90 συμπίπτει με την προεδρία

³⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.374

του Bill Clinton (1993-2001). Η Αμερική κατέστη η μοναδική και αδιαφιλονίκητη παγκόσμια δύναμη, η οποία μέσω του NATO και στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής συνεργασίας (PfP) πρωτοστατεί, είτε έχοντας την εντολή του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, είτε αυτοβούλως, στην επιβολή και διατήρηση της ειρήνης (peace forcing - peace keeping), με στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά μέσα (smart power). Το τέλος του ψυχρού πολέμου φάνταζε στα μάτια των Αμερικάνων ως μοναδική ευκαιρία για την ολοκλήρωση του φιλελεύθερου ιδεαλιστικού προγράμματος που οραματίστηκε ο πρόεδρος Woodrow Wilson. Το “δόγμα Clinton” που ασπάζεται την καταπολέμηση της αστάθειας οπουδήποτε ανά τον κόσμο, χαρακτηρίζει την εξωτερική πολιτική του προέδρου Clinton.

Βασικός μοχλός της νέας αυτής αμερικανικής πολιτικής των επεμβάσεων είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα, που, σύμφωνα με το “δόγμα Clinton”, έχουν προτεραιότητα έναντι της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, παρέχοντας τη δυνατότητα ανθρωπιστικών επεμβάσεων με πολιτικά, οικονομικά, ή ακόμη και στρατιωτικά μέσα. Έτσι η κυβέρνηση Clinton ακολούθησε μια ιδεολογική εξωτερική πολιτική και προέβη σε τέσσερις “επιλεκτικές ανθρωπιστικές επεμβάσεις”, στη Σομαλία, στην Αϊτή, στη Βοσνία και στο Κόσοβο. Τόσο οι ρεαλιστές όσο και οι τζακσονικοί εναντιώθηκαν στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις της κυβέρνησης Clinton και όπως επεσήμανε κατά τη θεώρηση των ρεαλιστών ο Henry Kissinger, ο αμερικανικός παρεμβατισμός σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων επί Clinton σηματοδότησε την κατάρρευση της “βεσφαλιανής έννοιας της μη επέμβασης” σε εσωτερικά ζητήματα των κρατών, ενώ ο επιλεκτικός χαρακτήρας αυτών των επεμβάσεων “θα εκλαμβάνεται από τον υπόλοιπο κόσμο ως αυθαίρετη άσκηση της αμερικανικής κυριαρχίας και συν τω χρόνιο ως ιδιοτελής υποκρισία”.³⁵

Η πρώτη από τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις του Clinton έγινε στη Σομαλία το 1993. Ο Clinton μετέτρεψε μια επιχείρηση επιτήρησης της ανακωχής που επιβλήθηκε στον εμφύλιο πόλεμο της Σομαλίας, η οποία είχε αναληφθεί επί προεδρίας Bush, σε επιχείρηση επιβολής της ειρήνης και δημιουργίας κράτους (peace forcing and nation building). Όμως η άμεση απομάκρυνση των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων μετά το θάνατο 18 αμερικανών πεζοναυτών και την εικόνα που έκανε το γύρο του κόσμου με το πτώμα ενός αμερικανού

³⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.394

πιλότου να σύρεται στους δρόμους της Μογκαντίσου, έδειξε ότι ούτε η κυβέρνηση Clinton αλλά ούτε και η αμερικανική κοινή γνώμη ήταν διατεθειμένοι να ανεχτούν αμερικανικές απώλειες.

Η δεύτερη ανθρωπιστική επέμβαση του Clinton έγινε στην Αϊτή το 1994, με σκοπό την εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος στη χώρα. Όμως για αυτήν την επέμβαση η κυβέρνηση Clinton δέχθηκε σκληρότατη κρητική στο εσωτερικό των ΗΠΑ και ιδιαίτερα από το ρεπουμπλικανικό κόμμα, διότι βοήθησε να ανέλθει στην εξουσία μία αριστερή κυβέρνηση.

Η τρίτη ανθρωπιστική επέμβαση του Clinton έγινε στη Βοσνία το 1995. Η κρίση που ξέσπασε στη Γιουγκοσλαβία μετά την κατάρρευση της σοσιαλιστικής ομοσπονδίας έφερε τον άκρατο εθνικισμό και τη βία που κύλησαν στο αίμα τη χώρα. Όμως η προηγούμενη κυβέρνηση Bush απέφυγε να επέμβει στρατιωτικά στη γιουγκοσλαβική κρίση, κρίνοντας ότι δεν διακυβεύονται σημαντικά αμερικανικά εθνικά συμφέροντα.

Ο πρόεδρος Clinton αρχικά δε θέλησε να λάβει θέση στο θέμα της Βοσνίας, παρά την πίεση που δεχόταν από το εσωτερικό των ΗΠΑ και ιδίως από τους κεντροαριστερούς φιλελεύθερους για επέμβαση, διότι δεν ήθελε να εμπλέξει τη χώρα σε μια περιπέτεια, της οποίας η διάρκεια και οι απώλειες δεν ήταν εύκολο να προβλεφθούν. Τελικά η πολιτική που ακολούθησε ο πρόεδρος Bush επέφερε τον επιθυμητό τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία αλλά μετέβαλε την ισορροπία δυνάμεων εις βάρος των Σέρβων και ευνόησε εμφανώς τους Κροάτες και τους Μουσουλμάνους της Βοσνίας. Έτσι το Σεπτέμβριο του 1995 οι τελευταίοι αναλαμβάνουν επιχειρήσεις εναντίον των Σέρβων, γεγονός που προκάλεσε την επέμβαση του NATO με αεροπορικές επιδρομές.

Η αμερικανική επέμβαση στη Βοσνία ανάγκασε τους Σέρβους να περιοριστούν στην κατοχή μόνο του 49% του εδάφους της Βοσνίας (από το 70% που κατείχαν προηγουμένως) και οδήγησε στη συμφωνία του Ντέιτον - Παρισίου, που επέβαλε την ειρήνη στη Βοσνία, χωρίς όμως να καταφέρει να λύσει τα πολιτικά προβλήματα που είχαν οδηγήσει στον πόλεμο. Το πόσο εύθραυστη είναι η ειρήνη που επιβλήθηκε με τη συνθήκη Ντέιτον - Παρισίου, η οποία βασίστηκε σε μια πολύπλοκη τριμερή ομοσπονδιακή συνταγματική ρύθμιση, διαφαίνεται από το γεγονός ότι απαιτείται διεθνής στρατιωτική παρουσία στην περιοχή. Η πολιτική του

Clinton αντί να επιφέρει την ουίλσονική πρόοδο προς τη δημοκρατία και την πολυπολιτισμική αλληλοκατανόηση, έκανε τη Βοσνία ένα παραδοσιακό διεθνές προτεκτοράτο τύπου 19ου αιώνα για την επ' αόριστον επιβολή της τάξης σε μια ανέκαθεν ταραχώδη περιοχή της Ευρώπης.³⁶

Η τέταρτη ανθρωπιστική επέμβαση του Clinton ήταν στο Κόσοβο το 1998. Η ένοπλη εξέγερση των Αλβανών του Κοσόβου που ζητούσαν απόσχιση από τη Σερβία, η οποία προκάλεσε την κρίση στην περιοχή, συνάντησε την αντίθεση του Clinton. Η στάση του αμερικανού προέδρου όμως άλλαξε αργότερα, υπό τον φόβο της εθνοκάθαρσης που σύμφωνα με πληροφορίες θα επιχειρούσε ο ηγέτης της Σερβίας Slobodan Milosevic στην περιοχή.

Το 1999 υπό την απειλή της επέμβασης του NATO η σερβική πλευρά φάνηκε διατεθειμένη να εκχωρήσει σημαντικά δικαιώματα αυτοκυβέρνησης στους Αλβανούς του Κοσόβου, εφόσον δεν ετίθετο σε αμφισβήτηση η σερβική κυριαρχία. Ωστόσο η αμερικανική διπλωματία ώθησε τις εξελίξεις προς τη ρήξη με το περιβόητο στρατιωτικό παράρτημα της υπό συζήτηση ενδιάμεσης συμφωνίας, βάσει του οποίου τα νατοϊκά στρατεύματα επιτήρησης της συμφωνίας θα είχαν το δικαίωμα «της ελεύθερης και απεριόριστης πρόσβασης διαμέσου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας». Έτσι η κυβέρνηση Clinton προχώρησε σε αεροπορικό βομβαρδισμό και ο Milosevic αντέδρασε με ένα καλά προετοιμασμένο σχέδιο εκδίωξης του μισού αλβανικού πληθυσμού του Κοσόβου υποχρεώνοντας περίπου 800.000 πρόσφυγες να καταφύγουν στην Αλβανία και στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Ο Clinton, για να δικαιολογήσει αυτές τις επεμβάσεις, επιχείρησε έναν επαναπροσδιορισμό των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων με γνώμονα τις ιδέες του Wilson. Έτσι λοιπόν η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διακηρύχθηκε ως η γενική αρχή που διέπει τα εθνικά συμφέροντα της Αμερικής, έστω ακόμη και αν αυτό επιτυγχανόταν μέσω της βίας. Το νέο δόγμα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων διακηρύττει ότι οι ανθρωπιστικές αξίες αποτελούν κομμάτι της αμερικανικής παράδοσης και επομένως δικαιολογούν την αμερικανική επέμβαση για την υπεράσπισή τους σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη.

³⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.397

3.4 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας George Bush του νεώτερου

Μετά τον πρόεδρο Clinton έρχεται στη διακυβέρνηση των ΗΠΑ ο George W. Bush (2001-2009), ο οποίος θα ακολουθήσει μια πιο συντηρητική πορεία. Ο νέος πρόεδρος τοποθετήθηκε συνειδητά ως διαφορετικός ρεπουμπλικάνος, που πρέσβευε τον «συντηρητισμό με συμπόνια».³⁷ Αν και όλοι ανεξαιρέτως οι πρόεδροι των ΗΠΑ επέδειξαν κάποιας μορφής εθνικισμό, που στηρίζεται στην πίστη στα αμερικανικά ιδεώδη και την πεποίθηση ότι αυτά πρέπει να τα μεταλαμπαδεύσουν σε ολόκληρο τον κόσμο, ο πρόεδρος Bush ασπάστηκε έναν ακραίο εθνικισμό βάσει του οποίου η Αμερική, όντας το ισχυρότερο κράτος σε όλους τους τομείς, πίστευε ότι έχει το δικαίωμα να διαμορφώνει τους κανόνες στο διεθνές σύστημα.

Η προεδρία του Bush συμπίπτει με το ισχυρό τρομοκρατικό πλήγμα της 11/9 που δέχτηκαν οι ΗΠΑ και με τη δογματική κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας. Το χτύπημα συντάραξε τη διεθνή κοινωνία. Ο πρόεδρος Μπους κηρύσσει αμέσως τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας και απαιτεί την συστράτευση των πάντων στο πλευρό των ΗΠΑ. Η Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας του νέου προέδρου Bush (Σεπ. 2002), υιοθετεί την ενεργό αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και τυραννίας, με τη συνεργασία των μεγάλων δυνάμεων. Πρόκειται για μια επιθετική στρατηγική, η οποία στηρίζεται στην εκπληκτική υπεροχή της αμερικανικής δύναμης, που ενισχύεται ακόμη περισσότερο από την απουσία της Ρωσίας και την οποία οι ΗΠΑ εννοούν να εκμεταλλευθούν για την προώθηση των εθνικών τους σκοπών. Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής ο Bush υιοθετεί το δόγμα του “προληπτικού πολέμου”, το οποίο επικεντρώνεται πλέον στην ανάσχεση και την αποτροπή των ασύμμετρων απειλών , και τις περιφερειακές εστίες υπόθαλψης τους. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο πρόεδρος Bush “ ... επιχειρούμε να αλλάξουμε τον κόσμο, όχι απλά να αλλάξει αφ’ εαυτού, να επηρεάσουμε τα γεγονότα προς το καλύτερο αντί να αφεθούμε στο έλεος των γεγονότων». Μάλιστα η Ουάσιγκτον ανακοινώνει τον λεγόμενο Άξονα του Κακού, τον οποίο απαρτίζουν χώρες που ασκούν ή και υποθάλλουν την ισλαμική

³⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003), σελ.403

τρομοκρατία, στον οποίο συμπεριλαμβάνονται και οι γνωστοί αντίπαλοι των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή (Συρία, Ιράν και Λιβύη).

Ο προληπτικός πόλεμος κατά του Αφγανιστάν (Οκτ. 2001) αποτελεί τον πρώτο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, που φαίνεται να κυριαρχεί στον 21ο αιώνα και αποτελεί άριστη κάλυψη των ενεργειακών αμερικανικών ενδιαφερόντων στον ευρύτερο χώρο της Μ. Ανατολής. Τη χώρα κυβερνούν οι Ταλιμπάν, φανατικοί ισλαμιστές, που σκορπούν τον τρόμο και τον θάνατο σε όποιον αντίκειται στο καθεστώς.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες κατηγορούν το καθεστώς των Ταλιμπάν, ότι δίνει άσυλο στον Σαουδάραβα πολυεκατομμυριούχο, Οσάμα μπίν Λάντεν, αυτουργό των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου και αρχηγό της οργάνωσης φανατικών ισλαμιστών Αλ Κάϊντα, ζητώντας την παράδοση του, καθώς και την παράδοση του μουλά Ομάρ, πνευματικού ηγέτη της Αλ Κάϊντα. Φυσικά το αίτημα δεν έγινε δεκτό και οι ΗΠΑ μαζί με τους συμμάχους τους επιτίθενται εναντίον του Αφγανιστάν το οποίο και κατέλαβαν. Ωστόσο η νίκη αυτή αποδείχθηκε Πύρρειος, καθώς οι Ταλιμπάν και οι ηγέτες τους δεν συνελήφθησαν ποτέ, αναμείχθηκαν στο πλήθος, ανασυντάχθηκαν και αντεπετέθηκαν. Μέχρι σήμερα, το Αφγανιστάν αποτελεί μία ανοιχτή πληγή για την αμερικανική πολιτική, η οποία παρά τα τεράστια ποσά που έχουν ξοδευτεί όχι μόνο δεν έχει καταφέρει να αποκαταστήσει την ασφάλεια στο σπαρασσόμενο από πολέμους εδώ και τριάντα χρόνια Αφγανιστάν, αλλά αντίθετα ο ισλαμικός κίνδυνος έχει εξαπλωθεί και στο γειτονικό Πακιστάν, το οποίο διαθέτει πυρηνικά όπλα.

Το 2003 ο πρόεδρος Bush για να στηρίξει την απόφασή του να εισβάλει στο Ιράκ ,ομαδοποιεί σε μια απειλή την al-Qaeda και το Ιράκ. Απευθυνόμενος στο Κογκρέσο, αφιέρωσε περισσότερο χρόνο της ομιλίας του στο Ιράκ και τον Saddam Hussein παρά στην al-Qaeda και τον Bin Laden, επιθυμώντας να συνδέσει το καθεστώς Saddam Hussein με το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου. Παράλληλα το Ιράκ κατηγορείται ψευδώς ότι διαθέτει όπλα μαζικής καταστροφής, τα οποία μπορούν να πλήξουν όχι μόνο το Ισραήλ αλλά και την Ευρώπη, πλήττοντας έτσι την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Έτσι λοιπόν δρομολογήθηκε η επίθεση στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003.

Χωρίς την συγκατάθεση των Ηνωμένων Εθνών, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι τους εκστρατεύουν εναντίον της Βαγδάτης και το καθεστώς του Saddam Hussein δεν αργεί να πέσει. Την 1η Μαΐου 2003, ο πρόεδρος Bush κηρύσσει την λήξη του πολέμου. Όμως στην ουσία αυτός ο πόλεμος δεν έχει τελειώσει, καθώς μέχρι σήμερα, το Ιράκ σπαράσσεται από συγκρούσεις ανάμεσα σε ένοπλες ιρακινές ομάδες.

Όσον αφορά το Παλαιστινιακό, το πλήρες αδιέξοδο που δημιουργήθηκε στις ισραηλο - παλαιστινιακές συνομιλίες οδήγησε τον Σεπτέμβριο του 2000, στην δεύτερη παλαιστινιακή εξέγερση, που αυτή τη φορά αντί με πέτρες εναντίον των Ισραηλινών αστυνομικών γινόταν με επιθέσεις αυτοκτονίας Παλαιστινίων εναντίον πολιτών στο Ισραήλ, τις οποίες πραγματοποιούσαν μέλη των ισλαμικών παλαιστινιακών οργανώσεων Τζιχάντ και Χαμάς. Το Ισραήλ πείθει τις ΗΠΑ ότι το Παλαιστινιακό αποτελεί μία ακόμα εκδοχή της ισλαμικής τρομοκρατίας και ότι θα λυθεί μόνο όταν κερδηθεί ο αγώνας εναντίον αυτής, γεγονός που επιδείνωσε ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Οι θέσεις Ουάσιγκτον Τελ-Αβίβ ταυτίστηκαν μάλιστα τόσο πολύ στο ζήτημα αυτό, ώστε ο πρόεδρος Bush δήλωσε ότι το Παλαιστινιακό δεν είναι δυνατόν να λυθεί με βάση την απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, σύμφωνα με την οποία το Ισραήλ πρέπει να αποσυρθεί από όλα τα εδάφη που κατέλαβε κατά τον πόλεμο «των έξι ημερών», επειδή η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στα εδάφη (δηλαδή η ανέγερση δεκάδων εκατοντάδων εβραϊκών οικισμών) δεν το επιτρέπει.

Τέλος, οι ΗΠΑ κατά την οκταετία της διακυβέρνησης Bush, παράλληλα με την πάλη κατά της διεθνούς ισλαμικής τρομοκρατίας, προσπάθησαν να αναδιαμορφώσουν προς όφελος τους τις διεθνείς και περιφερειακές ισορροπίες, εφαρμόζοντας την τακτική “καρότο και μαστίγιο” και πιέζοντας εχθρούς και συμμάχους προς την κατεύθυνση της δημοκρατικής αλλαγής, γεγονός που έφερε σε δύσκολη θέση στρατηγικούς τους συμμάχους, όπως η Τουρκία, Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος, ενώ δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα σε αντίπαλα καθεστώτα όπως το Ιράν και η Συρία.

3.5 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ επί προεδρίας Barack Hussein Obama

Σύμφωνα με το ακτιβιστικό όραμα του για την αμερικανική εξωτερική πολιτική, ο Obama όταν εκλέχθηκε πρόεδρος το 2009 πίστευε ότι θα άλλαζε εντελώς την εικόνα των Ηνωμένων Πολιτειών στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στον μουσουλμανικό κόσμο, θα έθετε ένα τέλος στους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, θα έτεινε το χέρι του στο Ιράν, θα επανεκκινούσε τις σχέσεις με τη Ρωσία ως ένα βήμα προς την απαλλαγή του κόσμου από τα πυρηνικά όπλα, θα προκαλούσε την συνεργασία της Κίνας για τα περιφερειακά και τα παγκόσμια ζητήματα και θα επιτύχαινε την ειρήνευση στη Μέση Ανατολή.³⁸

Η δεύτερη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του προέδρου Obama που εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2015, εκφράζει πίστη σε μια ειρηνική και βασισμένη σε κανόνες διεθνή τάξη και επιβεβαιώνει το γεγονός ότι τίποτα από αυτά δεν μπορεί να συμβεί χωρίς την ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο κόσμος της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας του προέδρου Ομπάμα είναι εκείνος κατά τον οποίο η οικονομική και στρατιωτική δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμεύει ως θεμέλιο ισχυρών, συμμετοχικών, και παγκόσμιων θεσμών που στηρίζονται σε κανόνες. Πρόκειται για μια έξυπνη πολυμέρεια, που εργάζεται στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, ενώ είναι ταυτόχρονα διατεθειμένη να επωμιστεί το βάρος της υπεράσπισής του, αν και όχι πάντοτε με στρατιωτικές δυνάμεις. Αυτό είναι πιθανότατα το πιο κοντινό σημείο σε ένα “δόγμα Obama”.³⁹

Όπως είπε και ο ίδιος σε απόφοιτους του West Point σε μια μεγάλη ομιλία πέρυσι σχετικά με την εξωτερική πολιτική : “Αυτή είναι η κατακλείδα μου: Η Αμερική πρέπει πάντα να ηγείται στην παγκόσμια σκηνή. Αν δεν το κάνουμε εμείς, δεν θα το κάνει κανένας άλλος. Ο στρατός στον οποίο έχετε ενταχθεί είναι και θα είναι πάντα η ραχοκοκαλιά αυτής της ηγεσίας. Αλλά η στρατιωτική δράση των ΗΠΑ δεν μπορεί να είναι το μόνο, ούτε το βασικό συστατικό της ηγεσίας μας σε κάθε

³⁸ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

³⁹ Άρθρο της Janine Davidson, «Η τελευταία Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του Obama» (Δημοσιεύθηκε την 4/3/15). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://foreignaffairs.gr/articles/70210/janine-davidson/i-teleytaia-stratigiki-ethnikis-asfaleias-toy-ompama>

περίπτωση. Το ότι έχουμε το καλύτερο σφυρί, δεν σημαίνει πως κάθε πρόβλημα είναι καρφί. Κι επειδή οι δαπάνες που συνδέονται με την στρατιωτική δράση είναι τόσο υψηλές, θα πρέπει να περιμένετε κάθε πολιτικός ηγέτης και ειδικότερα ο Αρχηγός σας (εννοώντας τον πρόεδρο των ΗΠΑ) να είναι σαφής σχετικά με το πώς θα πρέπει να χρησιμοποιείται η τρομερή αυτή δύναμη.”⁴⁰

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι η Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας επί διακυβέρνησης Obama δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική ισχύ και την ασφάλεια, την πηγή από την οποία μπορούν τελικά να ξεχυθούν οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Η διακυβέρνηση Obama έχει καταγράψει μερικές αξιοσημείωτες επιτυχίες, συμπεριλαμβανομένης της σημαντικής αποδυνάμωσης της Αλ Κάιντα, της αποτελεσματικής διαχείρισης των σχέσεων με την Κίνα, της αναστήλωσης της διεθνούς φήμης των Ηνωμένων Πολιτειών, της επανεκκίνησης της σχέσης με τη Ρωσία και της κύρωσης της Νέας Συνθήκης Μείωσης των Στρατηγικών Όπλων (New START), επιτυγχάνοντας ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την επιβολή σκληρών κυρώσεων στο Ιράν, ολοκληρώνοντας καθυστερημένες αλλά ευπρόσδεκτες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου και αποσύροντας τα αμερικανικά στρατεύματα από το Ιράκ.

Υπήρξαν επίσης κάποιες αξιοσημείωτες οπισθοδρομήσεις, συμπεριλαμβανομένης της μη προόδου για την επίλυση της ισραηλινο-παλαιστινιακής σύγκρουσης, της ελάχιστης προόδου για την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος, της συνεχιζόμενης χαμηλής εκτίμησης για τις ΗΠΑ στον μουσουλμανικό κόσμο, της εμβάθυνσης των τριβών στις σχέσεις ΗΠΑ - Πακιστάν, της βύθισης του Μεξικό στα ναρκωτικά και τη βία, της αντίδρασης του Ιράν που συνεχίζει να επιμένει στην απόκτηση πυρηνικών όπλων και της Βόρειας Κορέας που εξακολουθεί να αναπτύσσει το πυρηνικό της οπλοστάσιο.⁴¹

⁴⁰ Άρθρο «Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony», από τον δικτυακό τόπο <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>.

⁴¹ Άρθρο των Martin Indyk, Kenneth Lieberthal, και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

Ένας από τους βασικούς στόχους της διακυβέρνησης Ομπάμα ήταν να κάνει την Κίνα έναν από τους υπεύθυνους διεθνείς δρώντες στην τρέχουσα φιλελεύθερη διεθνή τάξη, ώστε να δέχεται τους βασικούς στόχους και τους κανόνες του συστήματος και να συμβάλλει στη γενικότερη επιτυχία τους. Ωστόσο, διαπίστωσε ότι η ραγδαία άνοδος της Κίνας στο παγκόσμιο σκηνικό έχει δημιουργήσει πολύ γρήγορα αυξανόμενες προσδοκίες. Παρά το γεγονός ότι η Κίνα είναι πλέον ένας σημαντικός παράγοντας στα παγκόσμια ζητήματα, η ίδια βλέπει ακόμα τον εαυτό της ως αναπτυσσόμενη χώρα της οποίας η υποχρέωση είναι πρώτα απ' όλα να αναπτύξει την οικονομία της και όχι να αναλάβει ευθύνες σε παγκόσμιο επίπεδο. Παρά το γεγονός αυτό οι Κινέζοι έχουν πλέον συμπεριλάβει συγκεκριμένους τομείς στους οποίους είναι ανοικτοί σε στρατηγική συνεργασία: Το ζήτημα των πυρηνικών όπλων του Ιράν, την αποπυρηνικοποίηση της Κορεατικής Χερσονήσου, το Αφγανιστάν, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την κλιματική αλλαγή, καθώς και τον έλεγχο των επιδημιών. Θα πρέπει να γίνουν πολύ περισσότερα για να διευκρινιστούν οι τρόποι με τους οποίους η Κίνα θα μπορούσε να συνεργαστεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες σχετικά με αυτές τις παγκόσμιες προκλήσεις.⁴² Ίσως η αστοχία της πολιτικής προσέγγισης που ακολουθούν και οι δύο χώρες είναι η αδυναμία να μετριάσουν την δυσπιστία πάνω στις μακροπρόθεσμες προθέσεις η μια της άλλης.

Η διακυβέρνηση Obama δεν οδήγησε σε καλύτερες σχέσεις με τον μουσουλμανικό κόσμο. Ο Obama ανέκαθεν είχε την πρόθεση να συνεχίσει την καταπολέμηση της τρομοκρατίας αλλά δεν είχε υιοθετήσει το δόγμα Bush περί «παγκόσμιου πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Αντ' αυτού, προσπάθησε να χαλαρώσει τους συνεχιζόμενους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, ενώ εστιάζοντας στενά στην επίθεση κατά της Αλ Κάιντα στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και αλλού, έβγαλε την οργάνωση από τον κατάλογο των απειλών για τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον κόσμο γενικότερα. Η επιτυχία της κυβέρνησης στον τομέα αυτό ήταν μεταξύ των σημαντικών επιτευγμάτων της και ο Ομπάμα μπορεί να ισχυριστεί δικαίως ότι έχει τελειώσει τον πόλεμο στο Ιράκ, έδειξε αποφασιστικότητα στο

⁴² Άρθρο των Stephen Hadley και Paul Haenle, «Το παράδοξο μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας» (Δημοσιεύθηκε την 25/2/15). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70196/stephen-hadley-kai-paul-haenle/to-paradokso-metaksy-ipa-kai-kinas>

Αφγανιστάν και το Πακιστάν και, κυρίως, αποκεφάλισε την Αλ Κάιντα.⁴³ Πάντως στο Αφγανιστάν η κατάσταση σήμερα δεν είναι αυτή που θα επιθυμούσε ο πρόεδρος Obama, καθώς οι αφγανικές δυνάμεις δεν είναι ακόμη έτοιμες να αναλάβουν την κύρια ευθύνη για την ασφάλεια σε όλη τη χώρα. Σε πρόσφατη συνέντευξη τύπου ο πρόεδρος Obama διαβεβαίωσε ότι η αμερικανική δύναμη στο Αφγανιστάν, που αριθμεί σήμερα 9.800 άνδρες, δεν θα μειωθεί ως τα τέλη του 2015, με σκοπό να “καταστεί το Αφγανιστάν πιο ασφαλές και να εμποδιστεί κάθε προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί για να εξαπολυθούν τρομοκρατικές επιθέσεις”.

Η διπλωματία στη Μέση Ανατολή υπήρξε το μεγαλύτερο χάσμα ανάμεσα στις υποσχέσεις του προέδρου Obama και τα απτά αποτελέσματα της εξωτερικής πολιτικής που εφαρμόζει. Το μεγαλύτερο λάθος του προέδρου ήταν το μη ρεαλιστικό αίτημα για πλήρες πάγωμα των ισραηλινών εποικιστικών δραστηριοτήτων στα κατεχόμενα εδάφη. Επιμένοντας σε μια τέτοια δέσμευση, ο Obama οδήγησε τον παλαιστίνιο πρόεδρο Mahmoud Abbas μακριά από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αφού δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποδέχεται κάτι λιγότερο από αυτό που ο ίδιος ο πρόεδρος των ΗΠΑ είχε ζητήσει από τους Ισραηλινούς και στη συνέχεια επιτυγχάνοντας λιγότερα από όσα είχε υποσχεθεί κατέστρεψε την αξιοπιστία των ΗΠΑ ως διαμεσολαβητή στη μεταξύ τους διαμάχη. Η προσπάθεια χάλασε τις αμερικανο-ισραηλινές σχέσεις και έφερε ένα μορατόριουμ που απογοήτευσε τους Άραβες.⁴⁴

Η αραβική ανοιξη ήταν το μεγαλύτερο απρόσμενο γεγονός που έτυχε στον πρόεδρο Obama μέχρι σήμερα. Ο αμερικανός πρόεδρος έθεσε την φωνή των Ηνωμένων Πολιτειών πίσω από τα λαϊκά αιτήματα για ελευθερία και δημοκρατία σε όλο τον αραβικό κόσμο και βοήθησε στην ανατροπή αντιλαϊκών δικτατόρων στην Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Υεμένη, ενώ έκανε ό, τι καλύτερο για να προστατεύσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη σταθερότητα του Κόλπου. Τα λάθη τακτικής που του καταλογίζονται είναι η ταπείνωση του Αιγύπτιου προέδρου Hosni Mubarak, η

⁴³ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

⁴⁴ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

αποτυχία να πιέσει αποτελεσματικά για ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στο Μπαχρέιν και η επακόλουθη βραδύτητα να πιέσει για την αποπομπή του προέδρου της Συρίας Bashar al-Assad. Αλλά σε γενικές γραμμές, ο ενστικτώδης ιδεαλισμός του Obama έθεσε τις Ηνωμένες Πολιτείες στη σωστή πλευρά της ιστορίας και ο έμφυτος πραγματισμός του τον έχει εξυπηρετήσει καλά στο να πετύχει μια νέα ισορροπία μεταξύ των αμερικανικών αξιών και των στρατηγικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών σε μια ασταθή περιοχή.⁴⁵

Η κυβέρνηση Obama απόλαυσε κάποια επιτυχία στην αναβάθμιση των σχέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας από το ναδίρ τού 2008, καθώς οι δύο πλευρές σφυρηλάτησαν την Νέα Στρατηγική Συνθήκη Μείωσης Όπλων (New START), συμφώνησαν για αυστηρότερες κυρώσεις κατά του Ιράν, συνεργάστηκαν για τους διαδρόμους εφοδιασμού για τον πόλεμο του NATO στο Αφγανιστάν και συνεργάστηκαν στο σχέδιο του προέδρου Obama για την ασφάλεια των πυρηνικών υλικών σε όλο τον κόσμο. Οι σχέσεις ποτέ δεν μετακινήθηκαν πραγματικά στην επόμενη φάση, καθώς η περαιτέρω πρόοδος χτυπήθηκε από τριβές για την πυραυλική άμυνα, τον πόλεμο του NATO στην Λιβύη, τον εμφύλιο πόλεμο στην Συρία, καθώς και μια σειρά κατασταλτικών μέτρων που εφάρμοσε το καθεστώς τού Ρώσου προέδρου στους δικούς του πολίτες. Αλλά ακόμη και αυτά τα εμπόδια δεν διέψευσαν ποτέ τελείως την ελπίδα ότι η Μόσχα και η Ουάσινγκτον θα μπορούσαν να βρουν κοινό έδαφος σε μια σειρά από κρίσιμα ζητήματα. Αυτή η ελπίδα έχει πλέον εξαφανιστεί με την κρίση στην Ουκρανία, η οποία έχει πιέσει υπερβολικά τις δύο πλευρές και τις έχει εντάξει σε μια νέα σχέση αντιπαλότητας.⁴⁶

Ο Obama ανέλαβε τα καθήκοντά του αποφασισμένος «να επιδιώξει την ειρήνη και την ασφάλεια σε έναν κόσμο χωρίς πυρηνικά όπλα», όπως το έθεσε ο ίδιος στην Πράγα τον Απρίλιο του 2009. Το Ιράν και η Βόρεια Κορέα βρίσκονται στο κέντρο του ζητήματος της διάδοσης των πυρηνικών. Οι αρχικές προσπάθειές του αμερικανού προέδρου να δεσμεύσει σε διαπραγματεύσεις το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα, τού έδωσαν μεγαλύτερη αξιοπιστία όταν ζήτησε ευρεία στήριξη για

⁴⁵ Άρθρο των Martin Indyk, Kenneth Lieberthal, και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

⁴⁶ Άρθρο του Robert Legvold, «Η διαχείριση του νέου Ψυχρού Πολέμου» (Δημοσιεύθηκε την 3/2/15). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70169/robert-legvold/i-diaxeirisi-toy-neoy-psyxroy-pole moy>

την επιβολή κυρώσεων και έτσι τελικά επετεύχθη το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ τον Ιούνιο του 2010, με την θετική ψήφο της Κίνας και τη Ρωσίας, που επιβάλλει αυστηρότερες κυρώσεις κατά του Ιράν για παραβιάσεις της Συνθήκης για την Μη Διάδοση Πυρηνικών Όπλων. Για δε τη Βόρεια Κορέα, μπορεί οι προσπάθειες του να αλλάξει τη συμπεριφορά της να στάθηκαν αντιπαραγωγικές, αλλά τουλάχιστον κατάφεραν να αυξήσουν τα κίνητρα της Κίνας να περιορίσει τη Βόρεια Κορέα.⁴⁷

Εν κατακλείδι, ο πρόεδρος Obama μέχρι σήμερα υπήρξε προοδευτικός όπου ήταν δυνατόν, αλλά και ρεαλιστής όταν ήταν απαραίτητο και με τις δεδομένες εγχώριες και παγκόσμιες καταστάσεις που αντιμετώπισε, στην εξωτερική πολιτική του κυριάρχησε ο πραγματισμός. Κρίνοντας από το επίπεδο προστασίας των αμερικανικών συμφερόντων, η εξωτερική πολιτική του Obama μέχρι στιγμής έχει λειτουργήσει αρκετά καλά. Κρίνοντας από το επίπεδο της εκπλήρωσης του οράματος μιας νέας παγκόσμιας τάξης, παραμένει σε πολύ μεγάλο βαθμό εν εξελίξει. Επιχείρησε να διαμορφώσει μια νέα φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη με τις Ηνωμένες Πολιτείες να εξακολουθούν να έχουν το προβάδισμα, αλλά να μοιράζονται περισσότερες ευθύνες και βάρη με άλλες χώρες, όπου αυτό είναι δυνατόν ή αναγκαίο.⁴⁸

3.6 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και η επίδρασή της επί των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας

Κλείνοντας το κεφάλαιο που ασχολείται με την αμερικανική εξωτερική πολιτική, έκρινα σκόπιμο να αναφερθώ με λίγες σκέψεις για την τύχη των ελληνοαμερικανικών σχέσεων κατά την υπό εξέταση περίοδο.

Όπως συνέβαινε ανέκαθεν, και επί προεδρίας Obama οι ΗΠΑ ακολούθησαν την πεπατημένη, εξισορροπώντας τη στήριξη της χώρας μας με τις υποχρεώσεις της έναντι των λοιπών συμμάχων και εταίρων της στην περιοχή μας.

⁴⁷ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

⁴⁸ Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

Έτσι η αμερικανική διπλωματία εξακολούθησε να προτρέπει Αθήνα και Σκόπια να αξιοποιήσουν τη διαμεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών για τη συναινετική επίλυση του θέματος της οριστικής ονομασίας της ΠΓΔΜ και να παρακινεί Αθήνα και Άγκυρα να επιλύσουν τις διμερείς διαφορές τους μέσω διαπραγματεύσεων – αποφεύγοντας, και στις δύο περιπτώσεις, να τοποθετηθεί επί της ουσίας των προβλημάτων.

Σχετικά με το Κυπριακό, σε στενή συνεργασία με τη Μ. Βρετανία, συνέχισε να παροτρύνει τις εμπλεκόμενες πλευρές να επιζητούν ειρηνική λύση στο πλαίσιο του ΟΗΕ και πάλι χωρίς να προβαίνει σε προτάσεις ως προς την ουσία της λύσης, αν και με κάθε βεβαιότητα στηρίζει τη διατήρηση του πυρήνα του σχεδίου Ανάν.

Παράλληλα, η Ουάσιγκτον εξεδήλωσε επανειλημμένα και μάλιστα και σε επίπεδο προέδρου, την παραδοσιακή της υποστήριξη προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, πιθανώς και υπό την πίεση της ισχυρής Ελληνικής Ομογένειας και άλλων χριστιανικών δυνάμεων στο εσωτερικό των ΗΠΑ, ή για να θέσει εμπόδια στις επεκτατικές βλέψεις του Πατριαρχείου της Μόσχας.

Γενικά, η Ελλάδα ενδιαφέρει τη αμερικανική εξωτερική πολιτική, διότι αποτελεί μέλος του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και έναν σταθεροποιητικό παράγοντα στα Βαλκάνια αλλά και τον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Σε ό,τι δε αφορά στην τελευταία αυτή πτυχή, βαρύνουσας σημασίας είναι η αμερικανο-νατοϊκή αεροναυτική βάση στην Κρήτη, οι ευρέως χρησιμοποιούμενες και από τους Αμερικανούς βρετανικές βάσεις στην Κύπρο, και ο εν δυνάμει ενεργειακός ρόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε συνάρτηση με το Ισραήλ, αλλά και με την Αθήνα. Κατά κύριο, ωστόσο, λόγο, το αμερικανικό ενδιαφέρον για τη χώρα μας έχει αρνητικό πρόσημο, υπό την έννοια ότι πρωταρχικό μέλημα της Ουάσιγκτον είναι η αποτροπή μιας πολλαπλώς επιζήμιας για τα συμφέροντά της ελληνοτουρκικής σύρραξης. Σε μια στιγμή, ιδίως, κατά την οποία η αμερικανική διπλωματία επιχειρεί να αξιοποιήσει τον τουρκικό παράγοντα για την αντιμετώπιση εκρηκτικών περιφερειακών προβλημάτων, όπως το Συριακό, το Ιρανικό, και το Ιρακινό, καταβάλλοντας συγχρόνως σύντονες προσπάθειες για να συμφιλιώσει την Άγκυρα με τον κύριο στρατηγικό σύμμαχο των ΗΠΑ στην περιοχή που είναι το Ισραήλ.⁴⁹

⁴⁹Άρθρο του Γεώργιου Ε. Σέκερη «Η εξωτερική πολιτική του προέδρου Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 16/8/12) Πηγή: ο δικτυακός τόπος http://www.diplomatikoperiskopio.com/2012/08/blog-post_16.html

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

4.1 Συμπεράσματα

Δεν είναι τυχαίο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες βγαίνοντας νικητές από τον Ψυχρό πόλεμο εξακολουθούν μέχρι σήμερα να έχουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο προσκήνιο του διεθνούς συστήματος. Ότι έχουν καταφέρει όλα αυτά τα χρόνια είναι αποτέλεσμα των πανίσχυρων ενόπλων δυνάμεων που διαθέτουν, σε συνδυασμό με το ισχυρό πλέγμα συμμαχιών που έχουν δημιουργήσει ανά τον κόσμο, του πρωταγωνιστικού τους ρόλου στον τομέα των επιστημών και της έρευνας, του άριστου συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που διαθέτουν και των τεράστιων δυνατοτήτων υψηλής τεχνολογίας που τους παρέχει ο τομέας της βιομηχανίας εκμεταλλευόμενος τους άφθονους φυσικούς πόρους. Πέραν αυτών η Αμερικανική κοινωνία είναι μια ζωντανή κοινωνία πολιτών, ένα πραγματικό δημογραφικό χωνευτήριο το οποίο αφομοιώνει ανθρώπους κάθε εθνικότητας και φυλής κάτω από την Αμερικανική εθνική συνείδηση και τους παρέχει μια μέτρια ισόρροπη ανάπτυξη, ενώ το διαφανές πολιτικό της σύστημα δημιουργεί ένα κράτος δικαίου που συμβάλλει στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Εξίσου σημαντική είναι και η μεγάλη εμπειρία στην παγκόσμια ηγεσία που απέκτησε όλα αυτά τα χρόνια και αναμφισβότως πιο σημαντικό όλων αυτών είναι η υψηλή στρατηγική που ασκεί, η οποία πηγάζει από τις αμερικανικές εθνικές αξίες και κατευθύνει όλους του συντελεστές ισχύος του κράτους προς μια και μοναδική κατεύθυνση, εκείνη που εξυπηρετεί τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα.

Οι πολυσύνθετοι παράγοντες οι οποίοι συνετέλεσαν στη διαμόρφωση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο είναι το διεθνές περιβάλλον όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, τα ιδεολογικά ρεύματα που παραδοσιακά συνδέονται με τα δύο μεγάλα κόμματα, τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα τα οποία αποτελούν την αφετηρία της διαδικασίας για τον καθορισμό των εθνικών στόχων και τέλος το σύνολο των συντελεστών ισχύος που έχουν στη διάθεσή τους οι ΗΠΑ (τόσο των φυσικών όπως είναι η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι φυσικοί πόροι, όσο και των

κοινωνικών, όπως είναι η πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ισχύς, και οι πληροφορίες).

Οι πυλώνες στους οποίους στηρίχτηκε η μεταψυχροπολεμική αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι η υπεράσπιση του φιλελευθερισμού, η υπεράσπιση της πατρίδας, η διατήρηση μιας ευνοϊκής ισορροπίας με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, η τιμωρία διεθνών δρώντων που παρεκτρέπονται, και η επένδυση στην καλή διακυβέρνηση των κρατών και τη σύναψη συμμαχιών.

Από την εξέταση της εξωτερικής πολιτικής που άσκησαν οι τέσσερις μεταψυχροπολεμικοί Αμερικανοί πρόεδροι τεκμαίρεται η συνέχεια που παρατηρείται στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών η οποία, παρά την προσωπική επικοινωνιακή σφραγίδα που της εναποθέτει ο εκάστοτε πρόεδρος, διαμορφώνεται με καθοριστικό κριτήριο τα εθνικά αμερικανικά συμφέροντα σταθμιζόμενα υπό το φως της εκάστοτε διεθνούς πραγματικότητας και δεν είναι τίποτε άλλο παρά απόρροια της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ. Σημαντικοί Αμερικανοί αναλυτές και αναγνωρισμένοι ακαδημαϊκοί, που αποτελούν διαμορφωτές της αμερικανικής κοινής γνώμης, επισημαίνουν τις καταστροφικές συνέπειες της υψηλής στρατηγικής για την εξυπηρέτηση των ζωτικών συμφερόντων των ΗΠΑ, τόσο με τη στρατηγική της ανθρωπιστικής επέμβασης (humanitarian intervention) των Δημοκρατικών κατά την κρίση στα Βαλκάνια, όσο και με τη νεοσυντηρητική στρατηγική του τυχοδιωκτισμού (adventurism) των Ρεπουμπλικάνων με αποκορύφωμα την επιπόλαιη εξωτερική πολιτική του George W. Bush. Σύμφωνα και με τον John Mearsheimer, η τραγική αποτυχία του αμερικάνικου επεμβατισμού δεν είναι απότοκο του αμερικάνικου ρεαλισμού, αλλά αποτέλεσμα μιας επιπόλαιης επεμβατικής ιδεολογίας που συνοψίζεται στο περίφημο δόγμα “democracy by force” (επιβολή της δημοκρατίας με τη βία), το οποίο οδήγησε τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο της Μέσης Ανατολής σε κοινωνική διάλυση, αστάθεια και χάος, όπου η ανάλυση κόστους - οφέλους δείχνει ότι έβλαψε τελικά τα ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα σε στρατηγικό και διπλωματικό επίπεδο.⁵⁰

⁵⁰ Άρθρο του Σπύρου Μακρή, «Ο στρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στον 21ο αιώνα. Η Αμερικανική ισχύς και διπλωματία στη Μέση Ανατολή στο σταυροδρόμι της μεταψυχροπολεμικής εποχής». Πηγή: ο δικτυακός τόπος <http://www.imxa.gr/sfiles/Μακρής.pdf>

Οι σχέσεις ΗΠΑ - Ρωσίας μετά την κρίση στην Ουκρανία επιδεινώθηκαν σημαντικά και όπως δείχνουν τα γεγονότα οι δύο μεγάλες δυνάμεις εισέρχονται στη φάση ενός νέου Ψυχρού Πολέμου, που αν και μοιάζει να είναι ριζικά διαφορετικός από τον πρώτο, σίγουρα θα είναι εξίσου επιζήμιος. Σε αντίθεση με τον πρώτο, ο νέος Ψυχρός Πόλεμος δεν θα περιλάβει το σύνολο του παγκόσμιου συστήματος, μιας και ο κόσμος δεν είναι πια διπολικός και σημαντικές περιοχές και βασικοί παράγοντες, όπως η Κίνα και η Ινδία θα αποφύγουν να εμπλακούν, ωστόσο σίγουρα θα επηρεάσει σχεδόν κάθε σημαντική διάσταση του διεθνούς συστήματος και εάν κλιμακωθεί μια κρίση ασφάλειας στο κέντρο της Ευρώπης, ο κίνδυνος ενός πυρηνικού πολέμου δεν θα αργήσει να επιστρέψει.⁵¹

Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, η Ουάσιγκτον απόλαυσε μια «μονοπολική στιγμή», αντλώντας από το συντριπτικό της πλεονέκτημα σε πόρους και τεχνολογία για να επιτύχει ένα πρωτοφανές επίπεδο παγκόσμιας στρατιωτικής κυριαρχίας. Ωστόσο σήμερα, αυτή η κατάσταση έχει αρχίσει αντιμετωπίζει πολλαπλές προκλήσεις. Η αμερικανική οικονομική κατάσταση απαιτεί περικοπές δαπανών, με δυσάρεστες συνέπειες για ένα Υπουργείο Άμυνας που έχει συνηθίσει σε σταθερή αύξηση του προϋπολογισμού του. Από το 1999 έως το 2011, οι ετήσιες αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ αυξηθήκαν από 360 δισ. δολάρια σε 537 δισεκατομμύρια δολάρια σε σταθερές τιμές, μη συμπεριλαμβανόμενου ενός επιπλέον σωρευτικού ποσού 1,3 τρισεκατομμύριων δολαρίων που δαπανήθηκαν για επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Η κυβέρνηση Obama και το Κογκρέσο έχουν ήδη συμφωνήσει να περικόψουν προγραμματισμένες περαιτέρω αυξήσεις για την επόμενη δεκαετία κατά συνολικά περίπου 487 δισεκατομμύρια δολάρια. Συνεπώς κατά την επόμενη δεκαετία, ο στρατός των ΗΠΑ θα πρέπει να προβεί σε μια δραματική αλλαγή στη στρατηγική του, καθώς οι αμυντικοί προϋπολογισμοί συρρικνώνονται, το κόστος της προβολής και της διατήρησης της στρατιωτικής ισχύος αυξάνεται και το εύρος των συμφερόντων που χρήζουν προστασίας επεκτείνεται.⁵²

⁵¹ Άρθρο του Robert Legvold, «Η διαχείριση του νέου Ψυχρού Πολέμου» (Δημοσιεύθηκε την 3/2/15). Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70169/robert-legvold/i-diaxeirisi-toy-neoy-psyxroy-pole moy>

⁵² Άρθρο του Andrew F. Krepinevich Jr. , «Αμυντική στρατηγική σε εποχές λιτότητας» (Δημοσιεύθηκε την 18/2/13) . Πηγή: ο δικτυακός τόπος του Foreign Affairs - Hellenic Edition <http://foreignaffairs.gr/articles/69181/andrew-f-krepinevich-jr/amyntiki-stratigiki-se-epoxes-litotitas>

Τέλος, όσων αφορά στην επίδραση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής επί των δικών μας εθνικών συμφερόντων, είναι προφανές ότι οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να κρατούν τη γνωστή ουδέτερη στάση, προσπαθώντας να εξισορροπήσουν τη στήριξη της χώρας μας με τις υποχρεώσεις της έναντι των λοιπών συμμάχων και εταίρων της στην περιοχή μας.

4.2 Προοπτικές

Τα αδιέξοδα του αμερικάνικου στρατηγικού δόγματος τις τελευταίες δεκαετίες, επιβάλλουν να γίνει μια αυτοκριτική, η οποία θα βοηθήσει τους Αμερικάνους να επαναπροσδιορίσουν ένα ορθολογικό πλαίσιο για τον αμερικάνικο εθνικισμό, ο οποίος δεν θα παλινδρομεί ανάμεσα στον επεμβατισμό και τον τυχοδιωκτισμό. Η καλύτερη στρατηγική που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν στο μέλλον οι ΗΠΑ δεν είναι εκείνη των επεμβάσεων σε άλλες χώρες, επηρεάζοντας πολιτικά συστήματα ή τοποθετώντας στην κυβέρνηση ηγέτες της επιλογής τους. Η έξυπνη στρατηγική (smart strategy) είναι να αφήσουν τους λαούς να αποφασίζουν μόνοι τους για το πολιτικό τους μέλλον και κάνοντας ορθολογική χρήση της πολιτική “carrots and sticks” (καρότο και μαστίγιο) να επιδιώκουν την καλλιέργεια σχέσεων που θα ωφελούν και θα εξυπηρετούν τα αμερικανικά συμφέροντα. Αυτό υποστηρίζει και ο John Mearsheimer μιλώντας για “έξυπνη στρατηγική”, η οποία στην ουσία αποτελεί πραγμάτωση του πολιτικού ρεαλισμού.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, απαιτείται να προβούν σε επαναπροσδιορισμό της αμερικανικής διπλωματίας σε αυτή τη νέα φάση της μεταψυχροπολεμικής εποχής, και να αναζητήσουν τον τρόπο με τον οποίο η Αμερική θα μπορούσε να μετασχηματιστεί από μία κουρασμένη Υπερδύναμη σε μία γνήσια Μεγάλη Δύναμη, κυρίως μέσα από την αξιοποίηση μιας ενεργούς περιφερειακής διπλωματίας (active regional diplomacy) που θα αξιοποιούσε τη διπλωματική και οικονομική κουλτούρα του δόγματος Marshall, που πέρα από τα προφανή ψυχροπολεμικά ανακλαστικά της ανάσχεσης οδήγησε σε μία πρωτόγνωρη μορφή περιφερειακής συνεργασίας και ειρήνης στην Ευρώπη, που άλλαξε άρδην τα δεδομένα της ηγεμονικής σταθερότητας στη διεθνή πολιτική και στη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, αποδεικνύοντας, όπως μεταπολεμικά οι ίδιες οι ΗΠΑ έδειξαν, πως

μπορεί η έννοια της ισχύος να αποκτήσει εντελώς νέα χαρακτηριστικά, πέρα από τα ναζιστικά γνωρίσματα του μεσοπολεμικού милитарισμού.⁵³

Επίσης απαιτείται, η Αμερική να ασπαστεί τη θεωρία της ηγεμονικής σταθερότητας, σύμφωνα με την οποία, για να μπορέσει να γίνει αποδεκτή από τον υπόλοιπο κόσμο ως ηγεμονική δύναμη, η οποία θα μπορεί να επιβάλλει τους κανόνες στο διεθνές οικονομικό και εμπορικό σύστημα, θα πρέπει το σύστημα αυτό να είναι επωφελές και για τους άλλους διεθνείς δρώντες και όχι απλά κερδοσκοπικό μόνο για εκείνη.

Στις σχέσεις τους με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις και ιδίως με τη Ρωσία οι ΗΠΑ πρέπει να θέσουν ως στόχο προτεραιότητας της υψηλής στρατηγικής τους τον περιορισμό της σύγκρουσης, διασφαλίζοντας ότι τελικά θα είναι όσο το δυνατόν πιο σύντομη και επιφανειακή. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, πρέπει να μελετήσουν προσεκτικά τα διδάγματα από τον Ψυχρό Πόλεμο, όπου οι δύο πλευρές, παρά την έντονη αντιπαλότητά τους, όπως αποδείχθηκε τελικά, ήταν σε θέση να αναπτύξουν μια σειρά μηχανισμών για την μείωση των εντάσεων και τον περιορισμό των κινδύνων. Επιπλέον υπάρχει επείγουσα ανάγκη να επανενεργοποιηθεί το Συμβούλιο NATO-Ρωσίας, ως βασικό φόρουμ διαλόγου και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη.

Εν κατακλείδι, εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες επιθυμούν να συνεχίσουν να είναι η ηγεμονική δύναμη θα πρέπει να ευθυγραμμίσουν τις εθνικές τους αξίες με την εξωτερική πολιτική τους. Πρέπει να ξαναβρούν τον φιλελεύθερο διεθνισμό τους, που στηρίζεται στην πολυμέρεια, τις συμμαχίες και τους διεθνείς οργανισμούς. Τότε θα είναι σε θέση να συνδυάσουν την ήπια με τη σκληρή ισχύ και να ξαναγίνουν μια έξυπνη δύναμη.⁵⁴

-Ο-
Συντάξας

Κωνσταντίνος Κ. Καραμανίδης

⁵³ Άρθρο του Σπύρου Μακρή, «Ο στρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στον 21ο αιώνα. Η Αμερικανική ισχύς και διπλωματία στη Μέση Ανατολή στο σταυροδρόμι της μεταψυχροπολεμικής εποχής». Πηγή: ο δικτυακός τόπος <http://www.imxa.gr/sfiles/Μακρής.pdf>

⁵⁴ Joseph Nye, *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης 2009), σελ. 26

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αρβανιτόπουλος Κων/νος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, (Αθήνα : Ποιότητα 2003)

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και αξιώσεις πολιτικής Κυριαρχίας, Ευρωπαϊκή άμυνα, ασφάλεια και πολιτική ενοποίηση*, (Αθήνα: Ποιότητα 2001)

Κολιόπουλος Κων/νος, *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2011)

Κολιόπουλος Κων/νος, *Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750-192 π. Χ.)*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2001)

Μαυρόπουλος Παναγιώτης, *Εισαγωγή στη θεωρία του πολέμου και της στρατηγικής*, (Αθήνα: 2012)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική, 1945-2002*, (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2002)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2011)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Διασπορά και Εθνική Στρατηγική*, (Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα 2000)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2008)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία: Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1821-1932*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη 1996)

Πλατιάς Αθανάσιος, *Θουκυδίδης: Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Εστία 2000)

John Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Αθήνα: Ποιότητα, 2006)

Joseph Nye, *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης 2009)

Liddell Hart Basil, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως*, (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας 1995)

Zbigniew Brezinski, *Η μεγάλη σκακιέρα*, (Αθήνα: Λιβάνης, 1998)

Άρθρο του Γεώργιου Ε. Σέκερη «Η εξωτερική πολιτική του προέδρου Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 16/8/12) Πηγή: http://www.diplomatikoperiskopio.com/2012/08/blog-post_16.html

Άρθρο του Σπύρου Μακρή, «Ο στρατηγικός ρόλος των ΗΠΑ στον 21ο αιώνα. Η Αμερικανική ισχύς και διπλωματία στη Μέση Ανατολή στο σταυροδρόμι της μεταψυχροπολεμικής εποχής».

Πηγή: <http://www.imxa.gr/sfiles/Μακρής.pdf>

Άρθρο του Ι. Παρίση με τίτλο «Η παγκόσμια αξιολόγηση της αμυντικής ισχύος το 2013-14».

Πηγή : <https://parisis.wordpress.com/2014/05/13/η-παγκόσμια-αξιολόγηση-της-αμυντικής/>

Άρθρο του Andrew F. Krepinevich Jr. , «Αμυντική στρατηγική σε εποχές λιτότητας» (Δημοσιεύθηκε την 18/2/13) .

Πηγή: <http://foreignaffairs.gr/articles/69181/andrew-f-krepinevich-jr/amyntiki-stratigiki-se-epoxes-litotitas>

Άρθρο της Janine Davidson, «Η τελευταία Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας του Obama» (Δημοσιεύθηκε την 4/3/15).

Πηγή: <http://foreignaffairs.gr/articles/70210/janine-davidson/i-teleytaia-stratigiki-ethnikis-asfaleias-toy-ompama>

Άρθρο των Martin Indyk , Kenneth Lieberthal , και Michael E. O'Hanlon, «Αξιολογώντας την εξωτερική πολιτική του Μπαράκ Ομπάμα» (Δημοσιεύθηκε την 7/11/12).

Πηγή: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68880/martin-indyk-kenneth-lieberthal-kai-michael-e-ohanlon/aksiologontas-tin-eksoteriki-politiki-toy-mparak-ompama>

Άρθρο του Robert Legvold, «Η διαχείριση του νέου Ψυχρού Πολέμου» (Δημοσιεύθηκε την 3/2/15).

Πηγή: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70169/robert-legvold/i-diaxeirisi-toy-neoy-psyxroy-polemoy>

Άρθρο των Stephen Hadley και Paul Haenle, «Το παράδοξο μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας» (Δημοσιεύθηκε την 25/2/15).

Πηγή: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70196/stephen-hadley-kai-paul-haenle/to-paradokso-metaksy-ipa-kai-kinas>

Άρθρο του Michael T. Klare «Σκληρή δύναμη, ήπια ισχύς κι ενεργειακή δύναμη. Το νέο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής»,

Πηγή : <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70213/michael-t-klare/skliri-dynami-ipia-isxys-ki-energeiaki-dynami> ,

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Michael Howard & Peter Paret, Carl von Clausewitz *On War*, (Princeton University Press 1989)

DoD Dictionary of Military and Associated Terms (Joint Publication 1-02)

The White House, *National Security Strategy*, (Washington, Feb. 2015)

Henry Kissinger, *Diplomacy*, (New York: Simon & Schuster, 1994)

Samuel Huntington, «The lonely superpower», *Foreign Affairs* (Μαρ Απρ 1999),

Πηγή: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1999-03-01/lonely-superpower>

Paul D. Miller, «Five Pillars of American Grand Strategy»(The International Institute for Strategic Studies) Πηγή : <http://www.iiss.org/-/media/silos/survival/2012/survival--global-politics-and-strategy-october-november-2012/54-5-02-miller/54-5-02-miller.pdf>

H. Richard Yarger and George F. Barber, «The U.S. Army War College Methodology for Determining Interests and Levels of Intensity» Πηγή ο διαδικτυακός τόπος της Σχολής Πολέμου του Στρατού των ΗΠΑ <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/natinte.htm>

Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government Harvard University, The Nixon Center, RAND Corporation «Commission on America's National Interests» (2000)

Πηγή: <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/amernatinter.pdf>

The White House «Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement Ceremony», Πηγή: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>